

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

LETNIK XXXIII.

ŠTEV. 5.

MAJ 1913

Vsebina majskega zvezka:

1. Vojeslav Molè: <i>Antična maska</i>	225
2. Vojeslav Molè: <i>Na Dantejevem grobu</i>	226
3. Lovro Kuhar: <i>Tadej pl. Spobijan</i> . (Konec prihodnjič.)	227
4. E. Adamič-Dr. P. Kozina: <i>Deset let „Novih Akordov“</i>	237
5. Milan Pugelj: <i>Maj</i>	247
6. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i>	251
7. Ferdo Kozak: <i>Hlapec</i>	255
8. Paul Verlaine-Vojeslav Molè: <i>Klavir, ki ga poljublja drobna dlan</i>	261
9. Rado Murnik: <i>Hči grofa Blagaja</i> . Roman. (Dalje prihodnjič.)	262
10. Josip Premk: <i>Letoviščarji</i> . (Dalje prihodnjič.)	267
11. Književna poročila.	
Dr. A. Dolar: <i>Ivan Cankar, Milan in Milena</i> . — Art. Debeljak: <i>Anton Novačan, Naša vas</i> . — P. Novak: <i>Vojska na Balkanu</i> . — —in—: <i>Izvestja društva v pospeševanje obdelovanja Ljubljanskega barja</i>	276
12. Razni zapiski.	
P.: † <i>Božidar Štifter</i> . — <i>Medvedov nagrobnik</i>	279

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.
===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šlebinger.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Vojeslav Molè:

Antična maska.

Bologna.

Od vekov ji je lice vse razprano,
a v gorkih solnčnih žarkih se smeji
iz polnih rož nad marmorno fontano,

kot se smejala je nekdanje dni.
In z večnim svojim smehom prepojila
ves tihi vrt je, kot da smrti ni.

Šume nad njo skoz zrak pomladni krila
golobov, zid prepleta venec trt,
drevesa so se s cvejem ognila.

Od oken tiha pesem gre skoz vrt
o sreči in ljubezni in življenju
in o bolesi, ki ime ji smrt.

A maska v svojem marmornem blestenju
iz rož smeji se kot nekdanje dni
in vsa šepeče v vode žuborenju:
„Ah, poj, življenje, poj, saj smrti ni . . .“

Na Dantejevem grobu.

Vse naše ceste trudno so iskanje,
vse naše delo — v nič bobneči hrum,
naš svet so sni, ki v nas ni vere vanje.

A Ti — ni bilo Ti ime Pogum?
Pojoč si sel šel skoz solnčnata nebesa,
in skoz vrtincev temnih divji šum.

Med nama pač stoletij je zavesa,
a kadar jo s tresočo si rokó
odgrnem in iz trudnega očesa

pogled se v Tvoje zatopi oko,
dih večnosti brezmejne me oveva
in verujem, da šel si skoz nebo.

Srce je polno svetega odmeva
nesmrtno Tvoje pesmi in drhti
in vzpenja se od speva pa do speva,

kot da bršljan je, in da hrast si Ti;
med nebotične veje se Ti vzpenja
in sluša vse strmeč, kaj hrast šumi . . .

Nad grobom Tvojim? Ne! Saj dih življenja
ugasnil ni Ti v grobu . . . Še žive
besede Tvojih borb in hrepenenja,

ker v njih nešteta srca govove,
ker šel si kakor plamen skoz temine
in žgal si podlost in si grel srce.

Vse Tvoje so svetov in duš daljine,
in kot zvene so nekđaj, zvene,
zvonijo Tvoje bronaste tercine.

Ravenna, dne 2. aprila 1913.

Lovro Kuhar:

Tadej pl. Spobijan.

II.

„Zdaj pa le tiho in varno!“ mi je šepetal Tadej. „Baba je popolnoma mirna in brez skrbi hrli na blazinah. — Imaš denar? Dobro! Pazi, da ne narediš neumnosti!“

Stala sva sredi sobe in sva si komaj upala dihati. Okrog naju je bila neprodorna tema in mrtvaška tihota. Ko so že davno ugasnile vse drobne lučke po okolici, je spomnil tovariš na odhod. V duhu sem še enkrat prečital pismo, ki sem ga bil napisal gospodinji, prosil sem jo odpuščenja in sem ji sveto obljubil, da ji vrnem takoj ob prvi priliki, še mnogo več ji pošljem, nagradim jo s stokratnim plačilom, samo da mi odpusti. Tako sem bil napisal in trdno sem veroval v to pisanje.

Rahlo je odprl Tadej vrata in neslišno zlezel čez prag, za njim jaz. Sunkoma mi je utripalo srce, da me je bolelo. Čakale so naju dolge in nerodne stopnice iz podstrešja mimo dveh nadstropij na dvorišče. Srečna, ako jih prelezeva neopažena. Pridrže vaje sapo, sva pričela tipati po napetih, bobnečih deskah in se pomikati navzdol, počasi in previdno. Priplazila sva se v drugo nadstropje ter si oddahnila. Posluhnila sva, je li vse varno. Niti najneznačajnejšega glasu ni bilo slišati iz gluhe teme, vse se je zibalo v spanju. Nekoliko pogumneje sva nadaljevala pot in srečno dospela v prvo nadstropje. Tiho seveda vse kot izumrlo.

„Še par hipov . . .!“ je šepnil Tadej komaj slišno in stopil na prvo stopnico, ki so vodile na dvorišče. Tišina vseokrog, le dalje! . . . Groza! Doli po stopnicah je nekaj zaropotalo, nekaj lesenega, precej težkega je moralo biti, padalo je popolnoma razločno od stopnice do stopnice.

„Hudič!“ je siknil Tadej. Oba sva vztrepetala v mrzlični grozi . . . Uničena, ukanjena sva čepela vrh stopnic in strahoma mislila na izid. Precej časa sva nepremično ždela na mestu in strmela v noč, ropot je že davno nekam izginil; slišal ga ni nihče, kajti ostalo je vse tiho, kakor je bilo prej. Zgenila sva se in v par minutah sva stala na dvorišču.

Premagala sva prvo težkočo in čakala je naju druga. Dvorišče je bilo okrog in okrog zagrajeno, na eni strani s hišo, od drugih strani pa s precej visokim zidom. Morala sva torej prelesti zid. Ker

nisva našla nobene lestve, sva prislonila k zidu nekaj desk in plezala po njih. Jaz sem prilezel prvi na vrh. Sedel sem na rob zidu in čakal na tovariša. Slednjič je tudi on srečno pripravil za meno, in že sva se mislila spustiti na drugo stran, ko hipoma zaslišiva ne daleč vstran korake. Trdo mimo zidu je peljala velika cesta. Odrevenel sem po vsem životu in hotel planiti nazaj na dvorišče, a Tadej me je vjel za roko in me obdržal na zidu.

Koraki so odmevali mimo naju tik ob zidu, oddaljevali so se počasi in polagoma izginili v noč. Sedaj sva drug za drugim poskakala z zidu, ozrla se varno okrog. Bilo je izključeno, da bi naju kdo zapazil v temi in nato sva odhitela po cesti. Vsled razburjenosti sva spočetka hodila precej hitro in vsaksebi, Tadej nekoliko spredaj na levi strani ceste, jaz na desni. Govorila nisva nič. Šele ko sva bila že zunaj vasi, sva se zblížala in začela stopati počasneje.

„Zdaj sva dobra!“ je radostno dejal Tadej. „Glejva, da se do svita primerno oddaljiva odtod. Mislim, da naju baba ne bo zasedovala!“

„Bo, če je pametna,“ sem odvrnil mračno. Ni se mi ljubilo govoriti.

„Pikaš,“ je rekel rezko. „Pa daj! Glavno je, da sva jo srečno pobrala; prokleta je šlo trdo. Polagoma se boš privadil še ti. Najlepše je seveda to, da imava v žepu nekaj denarja; prišel bo nama prav.“

„Sreče ne bova imela z njim, ker sva ga poneverila,“ sem mu odgovoril. Vest mi je še zmerom očitala goljufijo, in na tihem sem se srdil na tovariša, ki me je bil zapeljal.

„Ne maraš denarja, oho! No, vrzi ga proč, v blato ga zaženi, ali pa ga daj meni, jaz ga bom vedel porabiti. E, imenitni tovariš, povem ti, da še bodo prišli časi, ko boš potreboval denar in ne boš vpraševal, odkod da je, ali si ga pridobil pošteno ali nepošteno.“

„Goljufal ne bom nikoli, to vem in vem, da bi tudi zdaj ne bil, ko bi ne bilo vas.“

„Saj pravim, daj denar sem, če te peče! Mar bi ga bil pustil na stanovanju. Zdi se mi, da ti je žal, ker se je nama načrt tako izvrstno posrečil; ti bi menda rajši videl, da bi bili naju zalotili. Zakaj si se skrival in boječ trepetal; zakaj nisi klical glasno v noč in oznanjeval svojega lopovstva javnosti? Pošten dečko si in smiliš se mi. Sčasoma postaneš mogoče pravi lopov in s pomilovalnim nasmehom se boš spominjal svojih mladih, poštenih let.“

Molčal sem in s studom poslušal njegovo pripovedovanje.

„Tako se ti zgodi, kakor se je meni,“ je nadaljeval Tadej. „Ako bom imel priliko, ti povem zgodbo svojega življenja.“

To mi je ugajalo in me je nekoliko razvedrilo. Preteklost mojega sopotnika me je silno zanimala; vendar je bil do zdaj neprimerno skop s pripovedovanjem.

Nad temnim ravnim poljem so odmevali rahli, zamolkli glasovi; nekje je udarjala ura. Zdrznila sva se in pospešila korake, kakor da bi bila šele zdaj izvedela za najino dolgo pot skozi celo noč do novega jutra. Bilo je skoro verjetno, da naju bodo iskali in preganjali in vsled tega sva morala hiteti, da se vsaj do jutra kolikor mogoče oddaljiva od neprijetnega kraja. Hodila sva molče, le kadar je tovariš butnil z nogo ob kamen, je robato zaklel. Nobeden ni vedel, kam pelje cesta in kaki kraji se vrste ob njej; tema je zagrinjala goro in dolino. Neprestano sva potovala. Ko se je jelo svitati, so se nama pokazali popolnoma novi, neznani kraji. Bila sva v zelo ozki, romantični dolini, obkroženi s temnimi planinami, tam na daljnem koncu doline, pod skalnatim vrhom je naju pozdravljala kmetska vas.

„Prav sva krenila,“ je dejal Tadej zadovoljno. „Obrnila sva se proti severu. Planine so za naju tudi varnejše, če se bo sploh treba skrivati.“

Sredi doline sva srečala srednje starosti moža, z usnjatim predpasnikom in s sekiro za pasom. Tadej ga je ustavil in vprašal:

„Kako se zove ona vaš tam pod goro?“

„To so Oberi . . . Kam pa gresta?“

„Malo na ono stran planin. Ali je v vasi gostina in trafika?“

„Še dve sta in trafika tudi; denarja se lahko iznebita. Tobaka vama dam jaz, če hočeta!“ Ponudil je nama poln mačji mehur tobaka. Tadej ga je vzel za dobre tri ščepce, se mu zahvalil in nato sva šla dalje. Mož je stal še dolgo na mestu in radovedno zrl za nama.

Bližala sva se vasi, še tihi, komaj vzdramljeni iz spanja. Vas ni bila velika. Kakih dvajset hiš se je stiskalo na kup, v sredi pa je stala cerkev z vitkim zvonikom. Izmed nizkih streh se je dvigal dim, po hišah se je kahal zajutrk. Krenila sva med hiše. Nad vhodom neke hiše se je klanjal svež smrekov vršiček in naju pozdravljaj; tik njega je visela rjava deska z napisom, „K. k. Tabak-Trafik.“ Ko sva vstopila v gostilno, je bila prazna; šele čez nekaj časa je prizehal od nekod mlad fant in naju vprašal, kaj hočeva.

Naročila sva si zajutrak. Po zajutрку sva si nakupila nekaj hlebcev kruha in par zavojev smotk in tobaka ter se odpravila dalje. V vasi nisva mogla ostati radi varnosti. Prebivalci so bili silno radovedni in vse so hoteli izvedeti od naju; posebno jih je zanimal Tadej v svoji karakteristični obleki. Ko sva koračila skozi vas, so ljudje postajali na pragih in kazali na njegov cilindar in frak. Ljudje so morebiti pač že videli takšno opravo, ali v drugačni obliki seveda: ni je grše in smešnejše stvari za preprostega planinca, kakor je raztrgan frak in povaljan cilindar.

Kmalu za vasjo se je jela cesta vzpenjati v zložen klanec, zapeljan v planine. Pot je bila tiha, vila se je med gozdovi, med starimi drevesi, med mladimi nasadi, preko lazov in goljav. Prijetno je bilo in samota je nama ugajala; grede sva se pogovarjala in kadila tobak. Na trati ob cesti sva použila malo kruha, iz studenca se napila vode, pa sva šla dalje. Nama naproti je pripokal mlad voznik s parom konj z vozom težkih hlobov.

„Ali bodo že skoraj človeška bivališča?“ sva vprašala.

„Še potrpite malo, pridno predstavljajta noge in v dveh urah bosta pri ljudeh,“ je prešerno odgovoril voznik. Tudi on se je zelo zanimal za Tadejevo obleko.

„Vaša obleka je res sumljiva,“ sem ga opomnil. „Nabavite si drugo!“

„Nabavi si drugo!“ se je razjezil. „Kje jo naj vzamem, kupim si je ne! Ljudje naj le skrbijo za svoje cape, moje naj puste pri miru.“

„Ne veste, kako ste zanimivi v svojem kostumu; vsaj cilindra se iznebite!“

Tadej je snel pokrivalo z glave.

„Imenitna pokveka je moj cilindar, res,“ se je režal in ga mečkal v rokah. „Stvarica je navajena vsega, barabije in salonov. No, v zadnjih se že dolgo ni imel prilike klanjati. Včasih se je raznim krasnim damam, ko je gospod Tadej pl. Spobijan razumel poljubljati bele, mehke roke, haha!“

Lotila se ga je razposajenost.

„Pripovedujte vsaj kak kratek doživljaj!“

„Nisem razpoložen in tudi ni prav časa, zdaj morava naprej.“ Ni se dal omečiti in šla sva dalje.

„Uboga gospodinja!“ je rekel med potjo. „Midva se potepava tukaj, ona se pa joče in išče naju, svoja ljubljenca, vrniva se!“

„Nesramna sva res.“

„Prav zares! Brez sramu žreva kruh in kadiva tobak, ki sva si ga nabavila za njene denarje. Tekne izvrstno in tudi želodec se ne punta.“

„Vest!“

„Saj pravim, želodec se ne punta. Jaz pravim, ako si sit, ne kljuje vest, če si gladen, čutiš greh.“

„To je vaša teorija!“

„Popolnoma moja! Ustvaril sem si jo sam po dobrih izkušnjah. Deloma se je poslužujejo tudi ljudje drugega mišljenja in lastnih teorij.“

Zopet mi je očital ter se zabaval z menoj. Imenoval sem ga podleža, toda on se mi je posmehoval, z nedosegljivim sarkazmom me je zavračal in mi polnil dušo z gnevom. Da bi me ne bila vezala nanj moja potepuška nprav in še bolj usoda, pustil bi ga bil samega sredi planine in nadaljeval pot na svojo roko; tako sem pa molčal in potoval z njim.

Popoldne sva prišla do velikega, samotnega poslopja ob cesti, zgrajenega po planinskem slogu. Hiša je bila enonadstropna, njene stene so bile iz lesa in zakajene, ob vogalih so štrleli v svet ne-očejeni tramovi. V nadstropju so bila okna manjša kot v pritličju. Vhod je bil okrašen z lepimi izrezki, podboji vsi obiti z majhnimi, ličnimi križci, nad vhodom je bil zgrajen dolg pomol z leseno brvjo visoko čez cesto v skedenj. Vsa zgradba se je odlikovala po častitljivosti in pričala o visoki starosti. Le škoda, da je bila krčma!

Na pragu je stalo dekle temnih las, z belim predpasnikom in belimi rokavci. Tadej se je lokavo nasmehnil in jo pozdravil.

„Ali je dosti gostov v sobi?“ jo je vprašal s sladkim glasom.

„Sam pastir Anza je,“ je odvrnilo dekle in skrilo roke pod predpasnik. Stopila sva za njo v sobo. Nizka je bila in prostorna, stene pobeljene, strop pa črn in naslonjen na močan tram, ki se je vzpenjal po sredi od stene do stene. Dolge nepobarvane mize so stale ob stenah, stoli so bili le navadni trdi sedeži in dolgi, da je zadostoval en sam za celo stran mize. V enem kotu je stala velika omara za steklenice, v drugem pa zelena kmetska peč s klopjo; v enem je viselo razpelo, ovenčano s kitami bršljana, pred njim se je zibal bel golobček. Edini pivec je bil v sobi in še ta je spal, naslonjen z glavo na steno, roko pa je imel položeno na mizo in držal za steklenico. Sedla sva se mu prav blizu. Dekle se je naju menda balo in je poklicalo v sobo drobnega fantka. Bil je srčkana dušica, umazan okrog uš, sicer pa popolnoma podoben

dekletu, vedel se je zelo predrzno in poredno silil v naju. Tadej mu je pokrtil na glavo svoj cilinder in deček je pričel skakati po sobi in kričati veselja. Dekle se je smejala.

Vsled nemira se je zbudil pivec pri mizi. Ko je naju zagledal, je začel pozdravljati.

„Dober dan! Truden sem bil in sem malo zadremal, pa sta prišla vidva; prej vaju ni bilo.“

Napil je nama in ponujal tobak. Bil je majhen in star, narbrbanega, dobrodušnega obličja in smehljajočih se oči.

„Miruj, Anza, ti si pijan!“ ga je pokaralo dekle.

„Od česa?“ se je razsrdil Anza in zategni obraz v grde poteze, a le obraz, oči se niso spremenile in so se ljubko smehljale pod obrvmi. Začeli smo pogovor. Starec je bil silno radoveden, izpraševal je naju kod in kam.

„Na Dunaj potujeva,“ se mu je zlagal Tadej.

„Na Dunaj?“ se je začudil starec. „Tam je že vse nemško, našega jezika menda tam ne razumejo?“

„Ne, tam govorijo nemško. Ali midva razumeva ta jezik,“ je ponosno izjavil Tadej in izpregovoril nekaj nemških besed.

Kako je to učinkovalo! Starec Anza je spoštljivo umolknil in zinil, tudi dekle je tiho obstalo; Tadej je pa, v svesti si svojega dostojanstva, bahavo bobnal s prsti po mizi.

„Nemščino razumeta,“ je dejal starec počasi, „in . . . čudno je . . .“

„Kaj je čudno?“ je vprašal Tadej.

„E, nič!“ se je branil Anza. Takoj nato mu je ušel iz ust vzklik: „Pa je res!“

„Povej, kaj hočeš?“

„Ničesar! Le to . . . počakajte, da vam povem: nemščino govorite . . . pa nosite strgano obleko . . .“

Tadej je zardel, ni vedel, kako bi se bil izkopal. Slednjič je dejal, da radi varnosti; kot dokaz je privlekel iz žepa svojo denarnico in udaril po nji. Zveneče so se oglasili pod usnjem srebrni tolarji, ki jih je odnesel gospodinji. To je pomagalo.

„Vendar,“ je povzel Tadej, „jaz bi zamenjal svojo obleko z drugo, najrajši s kako delavniško, tudi z raztrgano.“

Starec je pil in mislil.

„Hm!“ je rekel premišljeno. „Vaša obleka je čudna, cilindrov in frakov nismo vajeni; vendar bi zamenjal, doma imam namreč več obleke, ki je ne potrebujem.“

Sklenila sta pogodbo in starec je obljubil, da mu priskrbi do prihodnjega jutra svojo obleko. Oba sta bila zadovoljna in potem smo ostali skupaj še do noči, ko sva šla s Tadejem počivat na skedenj.

„Pastir mi ugaja, pravi tip planinskega človeka,“ sem opomnil ter se vlegel v seno.

„Neumen, hočeš reči. Ampak dekle... si jo videl, kak obraz ima!“

Razumel sem ga, dekle mu je bilo všeč; pa tudi meni, da sem lovil njene ogljene poglede: kadar so se rahlo srečali, me je postalo sram in povesel sem oči.

„Gotovo bi se zaljubila vame, ako bi vedela, da sem vitez,“ je modroval tovariš in mlaskal z jezikom.

„Spijva rajši!“ sem odločil. „Jutri vstaneva zgodaj in odrineva s svitom.“

III.

Zbudil sem se ob prvem svitu. Zakašljaj sem, da bi zdramil tovariša, a on je hrlil dalje.

„Vstaniva!“ sem mu zatrobil na ušesa.

„Daj mir!“ se je odzval zaspano in spal dalje.

No pa spi, greva pozneje, sem si mislil in ga pustil v miru. Prijetno je biti zjutraj v mehkem senu in opazovati, kako se širi dan po temnem poslopju in kako zapluje z dnem novo življenje po prostorih. Neslišno prodre svit v skedenj, tema se spremeni v mrak, tiho je še. Koj zatem v hlevu nekaj močno zaropota, veriga zacinglja, dve, tri zazvene in težki, stisnjeni dihi se slišijo sem gori. Nato izpregovori truden glas, zazeha dolgočasno in kmalu nato se pojavi na hodniku pred skednjem temna postava s košem na hrbtu. Hlapec je vstal in prišel po krmo za živino. Zdi se mi, da s svitom nastaja tudi mraz in zarijem se še globlje v seno. Hlapec odide s košem in zopet je mir. Loteva se me mlačna brezskrbnost, vdam se melanholiji in nehote zadremujem... Ko odprem oči, je bilo v skednju svetlo in skozi ozke špranje v steni so lili prvi solnčni žarki, v njih se je kopalo milijon drobnega prahu. Zunaj po dvorišču so odmevali razni klici, veseli in razkošni, kot jutro samo; Tadej pa je glasno dihal pesem spanja. Mahoma je izginila prijetna idila in kakor bi trenil, so se sukale okrog mene misli najinega položaja, krute in resnične. Hitro sem vstal in zbudil še tovariša.

„O solnce!“ se je začudil, mencaje si oči. „Ali je starec pri nesel obleko?“ je vprašal hipoma.

Obleke ni bilo nikjer in vstati je moral v svoji stari paradi. Šla sva na prosto. Lepo je bilo zunaj: nebo sivomodro, redki oblaki so krožili po svodu in žareli v solncu, ki je vstajalo iz svoje postelje in kot iz studenca tenki curki, so lili njegovi žarki na vse strani. Skalnati vrhovi ponosnih gor so ovijali z njimi svoje glave, zelene planine in gozdovi so se kopali v njih, polje se je zlatilo. Postal sem navdušen ob pogledu in spomnil sem se kmeta, ki zaužije zjutraj borni zajutrak in potem vriskaje odide na blestečo polje. Tudi jaz bi prijel za delo z močnimi rokami, globoko bi dihal čisti planinski zrak, tudi jaz bi se radoval belega dne . . .

Svetoval sem Tadeju, da pustiva zajutrak in nadaljujeva pot. Strašil sem ga z daljo, ki naju loči od cilja in kazal sem mu tudi na najino financijelno stanje; denar sva sicer imela, a pohajal je zelo naglo.

Ubogal me je. Tešč sva se ločila od prijaznega domovja. Stopala sva lahko in vsaj jaz nisem čutil lakote. Potovanje je bilo mnogo prijetnejše, nego prejšnji dan, sijalo je solnce in ozračje je bilo vedro in jasno. Polagoma se je jela spuščati cesta navzdol in po kaki dveurni hoji sva bila v precej prostrani gorski kotlini. Za njo se je vrstilo nižje, poraščeno hribovje, a daleč na oni strani so se zopet vzdigovale visoke planine. Tu sva imela prvič čast, da sva se srečala z orožnikom. Mož postave je naju mrko motril, slednjič je zahteval izkazila. Ustregla sva mu z delavsko knjižico, in ko je našel vse v redu, je naju odpustil.

Opoldne je svetoval Tadej, da nekoliko leževa v travo ob cesti.

„Nikamor se nama ne mudi,“ je dejal leno in že je lezel za neki grm. Skušal sem oporekati, a zaman, niti odgovoril mi ni. Sledil sem mu še jaz in naposled sva zaspala oba. Zbudila sva se šele, ko se je selil že mrak na zemljo. Kesala sva se oba in si očitala lenobo, vendar popraviti se ni dalo. Ugibala sva, kaj početi.

„Pojdiva dalje in si poiščiva prenočišče,“ sem svetoval.

On je bil za to, da prenočiva kar v gozdu.

„Čemu bi lazila okrog?“ je utemeljeval svoj predlog. „Morebiti daleč v soseščini ni nikake bajte; tukaj si zakuriva ogenj in leziva ob strani, pa je!“

Obveljala je njegova; pritrdil sem mu tem rajši, ker se je obetala lepa pomladna noč. Jasno nebo se je zgrinjalo nad gozdom, nad njim so svetlo gorele prve zvezde. Da bi z ognjem ne vzbudila pozornosti na cesto, sva prodrla nekoliko globlje v hosto in se utaborila med grmovjem, navlačila sva skupaj suhljadi in zakurila. Legla sva k ognju in se grela.

Med tem se je znočilo popolnoma. Nizko k zemlji se je sklonil mrak, nebo je zažarelo v polni krasoti in milijoni lučic so streptavale v azurnih višavah. Okrog naju je zavladovalo ono običajno gozdno življenje, ki se ponavlja vsako jasno poletno noč, ko se okolica zaziblje v odmevu raznoličnih zvokov. To ni navadno življenje, to je pesem komaj slišnega šepetanja listja in igličevja, pesem nočnih ptic, nemirno plahutajočih med vejevjem, pesem slavcev in nebroj drugih klicev, jekov in vzdihov, ki nastajajo križem po goščavi in se zlivajo v harmonično melodijo dremotne uspavanke. Hkrati je zadišalo v zraku po smoli, po travi, mahu in zemlji ter po dimu. Sladka opojnost se je širila po gozdu in polaščala se je naju prijetna omotica.

Z brezskrbno iztegnjenimi udi sva ležala ob ognju in prisluškovala prasketanju sikajočih plamenov ter otožnim vzdihom „vernih duš“, ki po narodnem pripovedovanju v žerjavici zadoščajo svojim pregreham in kličejo na pomoč z dolgimi, cvilečimi vzdihmi. Pesniška duša narodova si slika selitev duhov iz večnosti na zemljo, tu si jih misli na grmadah, v razpokah ali v vratih, kjer si z groznimi mukami perejo grešno preteklost in se potem očiščeni vračajo na oni svet. Slična fantazija je vela skozi gozd in povesod iz zemlje, poezija življenja, preprostosti.

Tovariš se je venomer glasno oddihaval; hotelo se mu je govoriti, a ni vedel o čem naj prične. Dvignil se je, zvil si cigareto, vzdihnil in dejal:

„Kje je še Štajer!“

Nato se je obrnil k meni in mi rekel:

„Jaz sploh ne verjamem, da bi midva hodila kdaj tam . . .“

„Saj sva vendar tja namenjena!“

„To še ni vse. Sicer pa, kaj hočeva obrniti tam? Boljše je potepati se po cestah, kakor garati po tovarnah in rudnikih in siliti se s prilizovanjem.“

„Če hočeva živeti, se morava vendar riniti dalje. Zakaj sva torej ostavila predilnico?“

„Že kipiš! Ti hočeš kloniti vrat in držati hrbet, da ti nalagajo nanj batine, za lepoto, izpremembo sploh nimaš zmisla. Zame ni zanimivejšega, kot klatiti se po švetu, stradati in zmrzovati, vse v svobodi. Veruj mi — jaz, član znamenite rodbine, s plemenitaškim naslovom, bi lahko živel drugačno usodo, nego jo živim. In zakaj je ne? Samo zato, ker nisem hotel.“ Zamahnil je z roko mimo obraza in mogočno puhnil dim iz ust.

Poslušal sem ga z zanimanjem, zdel se mi je energičen, razposajeno krut in tudi nekoliko neumen; jaz vsaj bi bil izkoristil priliko vse drugače.

„Ste li potomec kake stare plemiške družine?“ sem ga vprašal.

„Ne! Moji starši so bili preprosti meščanje, oče se je celo rodil na kmetih, ali povzdignili so se zelo visoko in radi mnogih zaslug jim je bilo podeljeno plemstvo in sicer dedno. Zanimiva istorija, kaj?“

„To se dogaja še dandanes.“

„Vem, vendar je to neumno. Plemstvo! Kaj imaš od tega naslova, rad bi vedel. Hrane potrebuješ toliko kot prej, kri ista, telo isto, javnost te pa smatra za nekaj višjega. Ko sem se prelevil v plemiča, nisem čutil nobene izpremembe. Po mojem mnenju naj bi izginili slični naslovi s sveta. Kadar bom jaz vladar, ali vsaj minister, bo moja prva postava, da se odpravi plemstvo.“

Zasmejal sem se.

„No, poglej mene in sebe — nobene razlike ni med nama, razen značajev. Pri tem si ti lahko mnogo boljši, idealnejši in popolnejši od mene — pa si po sedanjem človeškem redu vendar le plebejec.“

„V bistvu dandanes itak ne poznamo nobene razlike med stanovi, vsevprek obešajo na eno vrh istih vislic.“

„Kakor hočeš!“ me je krepko zavrnil. „Bistvo je tukaj brezpomembno, glavno je stvar sama, namreč dejstvo, da v naši demokratični dobi še vedno ločimo stanove ne samo strokovno, ampak tudi rodbinsko.“

Resnica je bila v teh besedah, mnogo več kot doslednosti in tovariš, ki sem ga poznal doslej le po lahkoživem zanikanju, je napravil name vtisk. Zamislil sem se v snov. Podložil sem roke pod glavo in zrl v višavo. Prostornina nad gozdom se je jasnila vedno bolj, zvezde so bledele in se izgubljale v sinjem svitu: luna je vstala izza gor in zakraljevala na obzorju. Skozi veje in vrhove gozdnega drevja je silila medla svetloba luninega svita, ovijala se je v ličnih pasovih in trakovih debel hoj in smrek; notranjščina gozda je postajala čarobna. Z bližnje smreke se je spustila kosmata sova in se v trikratnem kolobarju zapeljala okrog naju, zadnjikrat je hohotajoče skoviknila prav nad menoj in se skrila nato v goščavo.

Tadej je pokašljeval.

„Pripovedujte!“ sem prosil.

„Naj bo, poslušaj torej!“ Zleknil se je po zemlji, z obrazom proti ognju, si pomaknil klobuk na oči in pripovedoval.

(Konec prihodnjšč.)

E. Adamič:

Deset let „Novih Akordov“.

Menda niti urednik sam, dr. Gojmir Krek, 1. julija 1901, ko je poslal prvo številko „Novih Akordov“ med Slovence, ni mislil ali upal, da bodo isti letos stopali, in sicer krepko, samozavestno, v dvanajsto leto svojega obstanka. Saj smo videli, kako je bilo z Gerbičevo glasbeno „Zoro“ in drugimi enakimi poskusi. In če ne bi imel Krek Schwentnerja in Schwentner Kreka tako trdno ob strani, pa bi Novi Akordi že davno izzveneli. Naše občinstvo na noben način ni krivo, da so še tu. Kolikokrat mi je tožil Schwentner, pa tudi g. urednik o prirojeni brezbriznosti naših časopisov, ki so Nove Akorde malodane popolnoma ignorirali, o naših pevskih društvih, ki niti nočejo vedeti o njih, o naši glasbo ljubeči inteligenci, ki dostikrat list pač sprejema, a ga ne plača. Niti danes še ni mnogo drugače, četudi ne dosti boljše, saj si sedaj slovenskega pevca niti ne morem misliti, ki bi Novih Akordov, četudi le po imenu ne poznal.

Koliko glasbenega dela leži v desetih letnikih Novih Akordov, koliko skrbi in prečutih nočnih ur urednikovih! In čudo, vse kaže, da bo to delo obrodilo lep zdrav sad in tudi naši upi se čimdalje bolj uresničujejo . . .

Že deveto leto je mogel urednik vsaki številki lista dodati glasbeno-književno prilogo, ki je bila nujno potrebna in ki je pisana tako, da jo mora čitati z zanimanjem celo vsak glasbeno nenaobražen človek. Vsaka številka je zgodovinski donesek k naši slovenski glasbi. Dokaj nas se je do tedaj zbralo že ob vznožju in na pohodu na vrh prihajajo vedno novi, vsi mladi in zdravi in lepa četa nas je že in gotovo bo dosežen oni skoro nedosegljivi cilj v sinji višavi, o katerem piše urednik v prvi glasbeno-književni prilogi.

Morda ni odveč, ako si pogledamo uspeh desetih let Novih Akordov. — Od meseca julija 1901, do prve številke enajstega letnika so bile v Novih Akordih objavljene 104 skladbe za klavir dvoročno, 2 za klavir štiroročno, 90 skladb za en glas in klavir, 6 za dva glasova in klavir, 5 za gosli in klavir, 7 za orglje oziroma harmonij, 10 četverospbevov, 2 skladbi za mešani zbor in orglje, 59 moških zborov, 1 skladba za bariton, moški zbor in klavir, 3 ženski zbori, ena skladba za glas, gosli in harmonij ali klavir, 2 za tri ženske glasove in klavir, ena za mešan zbor in klavir, ena za moški zbor in bariton-solo, ena za en glas in orglje ali harmonij,

60 mešanih zborov a capella, dva ženska zborja s klavirjem, en solo z mešanim zborom, en moški zbor in tenor-solo, ena skladba za harmonij in klavir, en ženski četvërospev in klavir, en moški zbor s tenor- in bariton-solom, en komad za orglje ter en za gosli in orglje. Vsega skupaj torej ogromno število 364 različnih skladb, z enajstim, že izišlim letnikom okroglo 400 glasbenih del, ki so res vredna tega imena, za kar jamči urednik, kot eden izmed najboljših, ki so pisali v Nove Akorde. Vsa slovenska glasbena literatura vseh let pred Novimi Akordi ne obsega menda tolikega števila skladb, prav gotovo pa ne dosega notranje vrednosti teh. Koliko je v tej zlati jami še nedvignjenih zakladov! Ako bi rekel, da se je izvajala desetina kjerkoli javno, pa sem se skoraj zlagal. Pa poslušajmo naše pevce in pevovodje, ki javkajo in tarnajo, da nimajo ničesar, kar bi izvajali. Raje sede na starih obnošenih in oguljenih, četudi po svoje vrednih zborih, kot bi se lotili kaj novega. Komodnost, nezaupanje, neznanje so navadne ovire tega resničnega dejstva.

Poglejmo po skladateljih te množine glasbenega gradiva. Devetinpetdeset jih je! Naj naštejemo po mojem mnenju v abecednem redu vsaj glavne. To bi bili n. pr. Dev Oskar, Dugan Franjo, Ferjančič Franjo, Foerster Anton, Gerbič Fran, Hoffmeister Karel, Ipavec Benjamin, Gustav in Josip, Jenko Davorin, Jeraj Karl, Krek Gojmir, Lajovic Anton, Mirk Vasilij, Novak Vilko, Parma Viktor, Pavčič Josip, Premrl Stanko, Prochazka Josip, Ravnik Janko, Rosenberg-Ružič Vekoslav, Sattner Hugolin, Savin Risto, Svetek Anton, Schwab Anton, Vilhar F. S., Zajc Ivan pl., in ker človek ne sme biti prepreponižen — še jaz. Poleg teh, katerih mnogi zavzemajo med nami odlična mesta, so se poskušali še mnogi drugi, katerih je marsikdo, žal, prezgodaj utihnil, izgubil pogum ali se polenil. Za vsakega je škoda; kajti čim več nas je, hitrejša in uspešnejša mora iti delo od rok in cilj je še daleč.

Nemogoče mi je govoriti o vseh zgoraj navedenih, saj je Ljublj. Zvon po možnosti skrbel za oceno vsake posamezne številke vseh letnikov; vendar ni odveč, ako poskusim orisati glavne reprezentante slovenske glasbe v njih značilnih lastnostih s kratkimi besedami.

Prvi v vrsti kot stvaritelj lista je dr. Gojmir Krek. V desetih letnikih sem našel 47 njegovih skladb. Tu so klavirske skladbe, skladbe za samospeve, zbori, mešani in moški i. t. d., vse dovršene, točno premišljene, harmonično, melodično, oblikovno, kontrapunktično velezanimive stvari. Za marsikoga trdi orehi, a zlati! On je

prvi z Lajovcem v Slovencih ubral nova pota, strl prepričanje v Nedvedsko zveličanje z močno roko in ukazal naprej! Začudili smo se sprva vsi, malokdo je veroval in razumel, danes pa je zmagal! Predvsem goji Krek solospev. „Iz vseh grobov ta večnost“, „Jaz nimam več palm“, „Na Tvoje zdravje, Berta“, „Predsmrtnice“, „Šum vira in zefira“ itd. itd., vse so, kakor izklesane iz enega kosa, plemenito moderne, nikjer ne pretirane, prav kakor Krek sam!

Tu ni mogoče izbirati med boljšim in najboljšim. Rad bi imel vse te solospve v enem zvezku! Njegovi zbori so kaj težavno izvedljivi. On piše za najizvežbanejše pevce, zato se ni čuditi, če ga ni na vzporedih šibkejših pevskih društev: dokaz, da ne išče popularnosti, da dajo duška in izraza svoji osebnosti ne meneč se za nikogar. Izmed moških zborov naj omenim „Bratje v kolo se vstopimo“, „Barčica“, no, in „Studenček“, pa sem na koncu. Krek, kakor tudi Lajovic, ne piše rad za moški zbor. Kakor da mu je obseg istega pretesen, kakor da se v njem ne more razmahniti. Drugi prihajamo šele polagoma nato. Vendar so vsi trije zbori odlični, zlasti prvi in drugi. Manj skop je z mešanimi zbori. Prvenstvo gre pesmi „Blagor jim“, „Duhovni pesmi“, „Kanglici“ in „Srbski narodni“, izmed katerih do danes menda še niso peli nobene. Pač pa sem slišal že manjše, kakor n. pr. „Vabilo“, „Taila“, „Tam na vrtni gredi“ i. t. d. Iz lastne izkušnje vem, koliko je dela ž njimi; tem večje veselje pa vzbuja pevovodji in pevcem srečno izvršena naloga. Velik del Krekovih skladb zavzemajo daljše in krajše stvari za klavir, ki zahtevajo ne samo tehnično trdnega igralca, temveč tudi globokega misleca. Vendar so tu tudi skladbe, ki so nastale iz potrebe; saj je moral Krek gotovo mnogokrat mašiti prazne luknje v listu. Ni se čuditi torej kaki koračnici, francoski polki ali polki mazurki, kjer se pokaže Krek tudi ljubeznivo-šaljivega, vendar nikoli ne vsakdanjega. Zlasti v klavirskih delih zna pokazati Krek, da visoko čisla Bacha, katerega sam nujno priporoča vsakemu resnemu ljubitelju glasbe.

Krek je danes tako svež in čvrst v svojem ustvarjanju, kakor je bil iz vsega početka. Pri njem ne opažam mladostne, neokretne dobe, počasnega razvijanja. Vstal je in je bil! A ne samo glasbeno, tudi glasbeno - književno deluje. Vsa glasbeno - književna priloga Novih Akordov je skoro izpod njegovega peresa. Z mravljinsko pridnostjo nabira, razpravlja, resno opominja, svari, ocenjuje, prijazno in ljubeznivo razlaga, hvali in uči. Tudi se ne boji nikake zamere. Vsaka beseda je duhovita, plastična, nepremakljiva. Z Gojmirom Krekom

je napočila Slovencem lepša glasbena doba. Njemu najprej in prva čast!

Enakovreden sodrug mu je Anton Lajovic. Ni sicer tako plodovit kakor Krek, a zato velikopoteznejši. Vsako objavljeno delo je dragocen prispevek k slovenski glasbi. Naštel sem 16 njegovih skladb. Po večini so, kakor pri Kreku, samo-, dvo- in trospevi s klavirjem, ena skladba za klavir štiroročno, prirejena po orkestralnem delu. To je njegov orkestralni prvenec Adagio! Še ena za klavir dvoročno in edin mešani zbor „Z dalnjega je morja“, vsled katerega se je že marsikdo popraskal za ušesi.

Lajovic hodi svoja pota, samotna, nerazumevan, od neumnežev zaničevan, od zavidljivcev zasmehovan, od prijateljev občudovan. Kaj njemu za zabavljanje, kaj za hvalo! Našel je končno interpreta v Rijavcu, ki nam ga bo šele pokazal, četudi je že dolgo med nami, v vsej njegovi globoki lepoti, mavričnem blesku in sladki melodiki. V Lajovčevih skladbah ni nič razposajenega, šaljivega, niti ne laskavega. Ves je nežnočuten, mehak, tajen, sanjav, globok kakor jezero. Pevce straši navidezna nepevnost njegovih pesmi, spremljevalce orkestralno ubran klavirski part. In vendar leži v obeh delih suho zlato. Naš prvi sinfonik je, a neradodaren, ponosen, hladen. Neizprosno ocenjevatelj in sarkastičen se zna krvavo norčevati, če mu ni kaj pogodi. Čitati njegove ocene v glasbeni prilogi je prava slast. Zaviše si rokave, pa reže in trga, da te je kar strah. In tega nam je bilo treba: neusmiljenega biča, bodečih udarcev! Zdi se, kakor da pojde prej in rajše zgrda kakor zlepa. In to bo Lajovčev triumf. Njiva, ki sta jo začela orati on in Krek, obeta vedno bogatejši sad.

Takoj v prvem letniku najdem imena treh Ipavcev, Gustava, Benjamina in Josipa. Težko smo si še nedolgo mislili petje brez Ipavcev, Ipavcev brez petja pa sploh ne. Dva, Gustav in Benjamin, sta Nove Akorde zapustila; v polni radosti ustvarjanja sta legla v grob. Benjamin je štel ob zibeli Novih Akordov skoro 72, Gustav pa 70 let. Niti trenotek se nista pomišljala prihiteti v vrsto mladih delavcev ter ž njimi tekmovati z mladeniško živahnostjo. Benjamin, izmed vseh Ipavcev najplodovitejši in najnadarjenejši, je še v Novih Akordih obelodanil 25 skladb, Gustav štiri. Poslednje skladbe pričajo o neugnani marljivosti in neizčrpljivi iznajdljivosti obeh. Zlasti Benjamin se je razvijal in vedno nanovo presenečal do zadnjega diha. Izguba Ipavcev pa ni zadela samo Nove Akorde, ampak ves slovenski narod, ki jima more prej ali slej vsaj po smrti

pokazati svojo hvaležnost. In zopet so bili Novi Akordi, ki so z navdušenjem pozdravljali in podpirali misel na spomenik Ipavcema. Kdaj se neki uresniči?

Skladbe Ipavcev so raztresene po vsem slovenskem svetu. Hvaležnost nas vseh si pridobi tisti, ki jih izbere in nanovo izda. To bi bil najlepši spomenik in za vse pevce najdragocenejši.

Prvi letnik se ponša nadalje s Foersterjem, Gerbičem in Jenkom, našo najstarejšo, častitljivo trojico. Vsi trije pa so Novim Akordom zvesti še dandanes. Zlasti čudoviti Gerbič je čimdalje mlajši. Ob njegovi sedemdesetletnici mu je v znak občudovanja urednik posvetil celo 5. številko 10. letnika. Foerster ima v teku desetletja v listu štiri, Jenko dve, Gerbič pa devetnajst skladb. Morda ni niti na mestu, da bi govoril o glasbenem imetju in delovanju teh mož. Vsi vemo kaj so nam; globoko jih spoštujemo, čudimo se njihovemu znanju in želimo jim krepkega zdravja, veselja do dela in hvaležnosti. Najžilavejši izmed vseh treh se mi zdi Gerbič, ki še v srebrnih letih neupehano dela in se vedno nanovo uči, ki hoče ostati mlad med mladimi, prvi med prvimi. Ne samo glasbeno, tudi književno prispeva k zanimivosti lista; piše dragocene spomine, ki bodo služili prihodnjemu Rákuši slovenskega petja kot dobrodošel vir.

Tudi slovenski kontrapunktik Fajgelj je že v večnosti. Njega smo cenili vsi premalo. Da ne bi bil šel z Ipavci, pa bi se ga danes gotovo krepkejšo oklenili, saj smo se spametovali že nekoliko in izpregledali.

Ker sem še pri starejših, omeniti moram Vilharja in Zajca. Sploh so se naši sosede Hrvatje radi odzvali Krekovemu vabilu ter pridno sodelujejo pri listu. Tako srečamo Srečka Albinija s tremi skladbami, Dobroniča z eno, tehtnega Dugana s štirimi, Vilka Novaka z dvema, Koranskega z eno in elegantnega Rosenbergružiča s štirinajstimi skladbami. Najtemeljitejši izmed vseh je nedvomno Dugan, a najbolj simpatičen Ružič. Njegova „Sonata“ ni sicer najvzornejša, a je široko zasnovana in prvo tako delo med nami. Valčki so briljantni, moški zbori krepki in originalni.

Tudi Čehi, v prvi vrsti učitelji „Glasbene Matice“ v Ljubljani, so radi sodelovali pri listu. Prochazka prvači z 31 odličnimi skladbami, ki so njemu in Novim Akordom v ponos. Žal, da je z odhodom iz Ljubljane zapustil tudi našo slovensko muzo. Njegovi samospevi so kratki, klavirske skladbe po formi in vsebini odlične, zlasti ciklus „Karneval“ in pet „Silhuet“. Med moškimi zbori nede-sežna je „Moravska narodna“, ki je pa še nisem videl nikjer na

programu; saj ni tako težka. Prochazka je šel v lepšo in hvaležnejšo bodočnost, kakor Hoffmeister, ki je zapustil v Novih Akordih štiri skladbe. Izmed Čehov srečam v Novih Akordih še Feixa, Juneka, Polaška in Vedrala. Foersterja si lastimo Slovenci in mislim, da nam ne bo nasprotoval.

V prvem letniku ima Karl Jeraj čedno gondoljero „Lepa Vida“. Najbrž je to le košček melodrama, ki smo ga slišali pri koncertu ljubljanske „Glasbene Matice“ in ga bomo čuli sedaj tudi v Trstu.

Oskar Dev — štiri skladbe ima do lanskega leta v Novih Akordih — je ljubezniv umetnik. Njegovi sveži in naravni osebnosti se ni moči upreti. Lahko mu teče melodija in takoj vjame in omami poslušalca. „Mak“, kako je srčkano poreden! In „Ptička“! „Vzdih“ štejem med najboljše njegove samospeve. Težaven, a truda vreden je moški zbor „Kvišku plava“, še mnogo boljši, naravnost vzoren pa moški zbor „Še ena“, ki je v 11. letniku. Prav gotovo se zaljubiš vanj, ako ga slišiš.

Nič manj simpatičen ni dr. Anton Schwab. Sorodna sta si nekako: oba raje vesela nego otožna, s skoro enako osebno noto, naravni duši, nikdar preveč lišpava, pa tudi ne nasilna. Špecialiteta Schwabova so zbori lahkih, celo plesnih ritmov, spominjajoči na neprisiljen narodni ton. Lahna je serenadica „Moji devojčici“, otožno prisrčno „Slanico“ in še drugi dve Resmanovi „Zdaj sam le sem zahajam“ in „Dekletce, podaj mi roko“. Schwabu ugajajo lahko umljiva, preprosta besedila. Prednost pred vsemi osmimi skladbami, ki sem jih dobil v Novih Akordih, bi prisodil moškemu zboru „Večer na morju“. Bojim se, da ne bi Schwab Novih Akordov zapustil, kajti že nekaj časa sem ga pogrešam med sodelavci — zelo nerad, gotovo!

Srčno sem pozdravil p. H. Sattnerja. Njegova dva samospeva „Peča“ in „Ribička“ sta dokaz njegovega mladostno zdravega glasbenega značaja. Kako to lahko in logično teče! Kako samosvoj je Sattner! Suverensko odklanja harmonske efekte modernih, ničesar jim noče koncedirati. Kontrapunktika Bachova mu je vzor. Stanko Premrl pa hodi pota modernejšega, a vendar zmerneza Griesbacherja. O lahkotnem obvladanju prostejše melodične peljave in harmonike priča vseh trinajst skladb Premrlovih, ki jih je objavil v desetih letnikih našega zbornika. Njegova melodična črta je široka. Edina „Sonatina“ in deloma „Fuga“ spominjata šole. Plodovit je in priden, da je čudo. Kar je napisal za Nove Akorde, je le pičel del njegovih skladb. Nekateri zbori so mogočno učinkoviti: glej „Pesem žer-

javov“, „Kedar tiha žalost“, „Trojno gorje“; „Lilije“ sem slišal v Ljubljani. Z veseljem se jih še spominjam. Vendar pa Premrl ni pri naših zborih priljubljen. V sedanjih naših pevskih razmerah pa je to le poklon zanj, kajti ne hodi razhojena pota, ne išče ljudske hvale. V svojem naziranju je strog, korekten je od pete do glave. Morda bi to ne bil tak greh, če bi kdaj zagrešil kako nespodobno kvinto. Premrl se še razvija; obeta obilo užitkov, velikih stvari.

Med trojico duhovnikov-skladateljev spada še Fran Ferjančič, ki je z osmimi deli pokazal lep talent. Skladbe so izključno moški in mešani zbori. Nekaj časa se kaj redko oglašča. Zbora „Oj slovenska zemljica“ in „Zvončku“ sta se hitro priljubila, pa tudi ostali so kaj lepi in petja vredni. Prav nujno opozarjam pevovodje nanje.

Krepka podpora listu bi lahko bil Ignacij Hladnik, ki se je oglasil le trikrat, ravno tako Parma, naš slovenski kralj valčkov in koračnic. Pozabiti pa ne smem njegovih lepih samospevov „Poslednja noč“ in „Projekt“.

Med znanimi so imena: Pahor, Rožanec, Vedral, Juvanc, Komel, Laharnar in Leban. Vsi so se sicer redkokdaj oglasili, a to večinoma srečno in ugodno. Zlasti Juvanc in Rožanec zaslužita pozornost.

Savin Risto je bil prva leta jako marljiv sotrudnik. V treh letih je izšlo trinajst njegovih del za klavir, samospev in zbor. Savin je temeljito izobražen muzik, četudi nekoliko hladen in tuj. Tehnično pogumen je vseskozi. Uvaževanja vredna je balada „Skala v Savini“, prav dobri so zbori „Ponočni stražnik“, „Tehtni vzrok“ in „Zori rumena rž“, ki jih pa menda nikjer ne pojo, četudi so vredni več, kakor ducati drugih.

Anton Svetek je objavil štiri skladbe: dva zbora in dva samospeva. „Izgubljeni cvet“, še bolj „Vojakova ljubica“ sta moderna, polna zbora v lepi obliki in zanimivi izpeljavi. Izmed samospevov mi „Svetla noč“ ugaja bolj, nego nekoliko pusti „Na poljani“. Pričakujem, da se oglasi v novem desetletju pogostejše.

Z veseljem omenjam Družoviča in Berowa (Berana?); oba imata v Novih Akordih po troje skladb. Družovič je boljši glasbeni pedagog, drugi boljši skladatelj. Družovičeve glasbene razprave vzbujajo v pedagoških krogih zasluženost pozornost. Berow se, žal, zelo poredkoma oglašča. Oba zbora: „Madrigal“ in „Vesna krasnaja“ sta veleznamenita, prav posebno lep pa je basovski samospev „Podoknica“. Vse tri skladbe kažejo izredno kontrapunktično znanje skladatelja in vestno poglobljanje v besedilo. Znano mi je, da ima

Berow, Čeh po rodu, mnogo večjih del, s katerimi pa' ne more na dan.

Saša Šantel je velik dobrotnik Novih Akordov. Narisal je za list lepe inicijalke, vinjete in naslove. Ljubši mi je Šantel risar, kot Šantel komponist. Ne morem si misliti, da bi mogel kdo dvoje umetnosti enako dobro obvladati. Glasba mu je najbrž le postranski šport, kakor marsikateremu drugemu. Vendar pa je talentiran entuzijast in njegove skladbe so majhne, nežne stvarice, pesmice za razkošni somrak, dvogovori ljubečih.

Pridem do najnovejših. Mirk Vasilij je plodovit in skrben glasbenik. Poznam ga in vem, da je njegovo znanje temeljito. Ko se otrese narodnih reminiscenc, ki so pa včasih preračunjene, bo ostal samsvoj, krepak glasbeni značaj. Samospjev „Kateri Kerub“ je originalno zasnovan; četverospeva „Katica“ in „Na trgu“ sta zelo lepa, zlasti zadnji. V enajstem letniku pa najdem že šestero skladb, ki pričajo, da se ne motim v svoji sodbi.

Šmigovec Viktor in Zepič sta še neokretna, negotova. Niti o prvem, še manj pa mi je o drugem mogoče izreči kaj konkretnega. Urednik lista jim bo pokazal pravo pot, kakor jo je kazal meni, ki sem prišel k njemu še kot mlad in z mahom pokrit ptič in kakor jo kaže mnogim, ki iščejo sveta pri njem.

Ostane še Janko Ravnik, naš najmlajši in najnadebudnejši. V zadnji številki desetega letnika se je oglasil prvikrat in kar z močno pestjo je udaril in podrl šablonsko formo, stare, naduhe polne harmonijske oblike ter na mah zatriumfiral. Krog njegovih somišljenikov je kajpada najintimnejši, ali v bodočnosti ga bo, četudi siloma razširil. Da bi se le preveč ne odtujil, kakor se rado zgodi onim, ki bivajo predaleč od domovine in ne slišijo več mičnih pripovedk starega dedka. Morda je njemu usojeno, da ponese prapor naše slovenske pesmi čez sovražno mejo med tujce in se ž njo vred proslavi. Blagoslov nas vseh mu bodi popotnica!

Od leta 1910. dalje prilaga urednik, kakor sem že omenil, listu tudi glasbeno-književno prilogo. Vsakokrat obsega taka priloga po možnosti instruktivne in kritične članke, koncertna poročila, naznanila in kritike muzikalnih in muzikalno-književnih novosti, poročila o glediščih, glasbenih društvih, notice o slovenskem glasbenem svetu, duhovite komentare k objavljenim skladbam, novice izza tujih odrov, odmeve iz koncertnih dvoran, zanimivosti s knjižne mize in glasbene mape, umetnikov življenje in stremljenje, pêle-mêle in listnico uredništva. Vse to, ali vsaj največji del, napiše

urednik sam in že to je zadostno priporočilo. Ko bi priloga izhajala sama zase, pa bi imeli takoj glasilo pevskih društev, revijo vseh slovenskih glasbenih dogodkov.

Tako sem, deloma naprošen, deloma svojevoljno napisal kratek, še davno ne popoln pregled desetletnega dela naših Novih Akordov.

Seveda, primernejše bi bilo sedaj, ko smo komaj začeli glasbeno prostejše dihati in orati napol očiščeno njivo, da bi gledali naprej in ne že nazaj. A kdor še niti koraka ni napravil na težki in dolgi poti, se nerad spusti nanjo. S tem večjim veseljem pa stopa po nji, če se pri prvem znamenju ozre nazaj in vidi za seboj že dobršen kos prehojen in premagan.

Komaj smo vstali, komaj je dan. Koliko znoja, borb, neuspehov jih še čaka, ki pridejo za nami, predno jim vzkipi solnce v zenitu! In ti bodo želi na njivi, ki jo moramo mi očistiti kamenja, trnja in osata . . .

A tudi ta dan vesele žetve pride!

* * *

Slika o desetletnem delovanju Novih Akordov bi ostala nepopolna, ako bi prezrli njih odličnega sotrudnika — Emila Adamiča. Z veseljem sem ustregel želji Zvonovega urednika, da naj izpopolnim članek v tem zmislu, saj štejem med glavne zasluge dr. G. Kreka, da nam je dal skladatelja Emila Adamiča na tej umetniški višini, kakor stoji pred nami po prvem desetletju Novih Akordov. — Kaj znači Adamič za slovensko glasbo, nam glasno govori statistika: med 59 skladatelji s 364 skladbami objavlja Adamič 63, torej nad šestino vseh skladb; med temi je 14 klavirskih, 13 za en glas in klavir, dve za gosli in klavir, trije četverospevi. Najplodovitejši pa je v moških in mešanih zborih: objavil je 13 moških in 17 mešanih zborov; razen teh moram omeniti še en ženski zbor. Torej je Adamič najplodovitejši skladatelj prvega desetletja Novih Akordov. Poleg te izredne plodovitosti moram povdariti, da je Adamič tudi najbolj priljubljen slovenski skladatelj novejša dobe, kar bi nam najbolj potrdila statistika „Slovenski skladatelji na koncertnem odru“. Ne morem sicer podati v tem oziru natančne statistike, vendar me uči večletno opazovanje, da ne čitamo nobenega slovenskega komponista na programih tako pogosto in s tolikimi skladbami kakor ravno Adamiča. Saj pa on tudi umeje s toliko tehniko in teoretičnim znanjem tako umljivo pevcem govoriti, da jim žare oči, ko slišijo njegovo ime! S tem še nikakor ne maram trditi, da bi ne imele Adamičeve skladbe

za pevce trdih, mestoma zelo trdih orehov; toda pevec premaga take težkoče z navdušenjem, saj mu nudijo skladbe v celoti vendar izreden užitek.

Kako se je razvijal Adamič v prvem desetletju Novih Akordov? V prvem letniku objavlja samo dve skladbi: „Zapuščena“ za moški zbor in „Lipa“ za mešan zbor. Služboval je tedaj v Zagorju ob Savi. Že v teh delcih je melodija lahko tekoča, harmonija vseskozi točna in nikdar prisiljena. V drugem letniku objavlja štiri skladbe: tri za klavir in en mešan zbor. Ni mu zadostoval več zbor, poskusil se je na klavirju. „Spominski listi“ v tem letniku so ljubki, četudi zelo preprosti. V tretjem letniku že objavlja osem skladb in sicer klavirske, „Satiro“ za gosli in klavir, solospve in en mešan zbor. Adamiču so rasle hitro peroti; moški zbor mu je že pretesen, zadovolji se samo z mešanim zborom. Solospv „Pa ne pojdem prek poljan“ kaže njegovo globoko dušo. V četrtem letniku je priobčil 11 skladb. Od tega letnika dalje je začel zopet negovati zборе, in danes stoji ravno v teh neprekosljiv. Z vso sebi lastno energijo je v Trstu nadaljeval teoretične, kontrapunktične študije in njegovemu napredku lahko sledimo korak za korakom.

Katera njegovih skladb je najboljša, to je stvar okusa. Ljubke so vse, bodisi instrumentalne ali vokalne. V sledečem se omejim samo na skladbe, ki so izšle v Novih Akordih. — Kratke klavirske skladbe so izredno nežne in gladko tekoče; omenim le „Serenado“, sanjavo „Morje“ in preproste „Spominske liste“. — Med solospvi omenim izredno uspelo uspavanko „Pri zibeli“, ki mora učinkovati, ako je le pevec na svojem mestu, in pa njegove „Otroške pesmi“; krasno „Pa ne pojdem prek poljan“ sem že omenil.

Najpopolnejši pa je Adamič brez dvoma v a capella delih, bodisi v moških ali ženskih zborih, ki jim predpisuje prav pogosto „v narodnem duhu“. Veselo znamenje za Adamiča pa mora biti, da ga poje prav tako rad „Žirovnikov zbor“, kakor tudi „Glasbena Matica“. Meni najljubši moški zbori so: Zlata doba, Rožmarin, Kazen, Res, oženil bi se, Pogodba, Dan slovanski, Pesem o beli hišici, Najslajša služba, Vasovalec, Polonica. Nekateri izmed prvih se glase kakor preprosta narodna pesem, pozneje postajajo težji in veličastnejši. Omenim naj te zборе iz zadnje dobe: Zaman pod oknom, Prekmorska pošta, „Glasbeni Matici“ posvečeno „Pusto je“ in vzvišeni „Ecce dolor“, ki ga je izvajalo pevsko društvo „Hajdrih“ na Proseku.

Tako je Adamič v prvem desetletju Novih Akordov našel samega sebe, in če se bo v tej smeri razvijal dalje, smemo Slovenci

od njega pričakovati še veliko lepega. Mislim, da ni več daleč čas, ko zaupa svojo umetnost orkestru, ko pusti „drobnarijo“ in nas iznenadi z večjim delom.

Odkar izdaja Krek glasbeno-književno prilogo, je Adamič tudi nad vse vesten kritik tržaških glasbenih prireditev.

Dr. P. Kozina.

Milan Pugelj:

Maj.

Noč je modra in topla. Ta toplota se vali po njej kakor morje. Zelena bilka se ziblje in koplje v njem, roža sanja in kima s povešeno glavico, mak maje svoje veliko rdečo oko in tudi jaz ga čutim. V mojih prsah se obrača vroč val hrepenenja. Moja notranjost je širša kakor svet. Obzorje ne vidi obzorja, zvezda mojega neba ne vidi odseva v jezeru moje duše.

Po dolgih stezah sredi širokih polj sem prišel do golobnjaka svoje golobice in že sem trkal in naslanjal lice na hladno steklo njenega okna. Da bi me videla, draga, hitela bi odpirat! Poglej, za trak sem vtaknil dva težka rdeča nageljna, klobuk sem potegnil po strani na oči in svoje poglede sem prižgal z ognjem vročega koprnenja. He, moj smeh bi ti zaigral do srca! Izpod črnih brk se mi svetijo beli zobje, kakor bi jih bil izbrusil nožar. In moja rjava polt je gladka, mlada in moška. To je dovolj, da ti je lahko žal, golobica. Bodisi, da ne vidiš moje klene in gibke postave, mojih širokih prsi in plečatih ram in mojih krepkih nog, ki vdarijo pred te v zemljo, kakor bi se vanjo vkovala.

Murni so odpeli. Dolgo, dolgo so sedeli pred luknjami v travi in vabili črne neveste. Oni med makom so hvalili svoje gladke životke in svoje dolge črne brke, a oni med pšenico so kričali v noč, kako dobro je njihovo srce, kako topli so njihovi objemi in s kako mehko travo so postlali svoje domove. A črne neveste so drhtele med travo in poslušale. Sapo so pridržavale, niso se upale ganiti. A pesem je bila silnejša in silnejša in noč lepša in lepša. Na nebu vedno več zvezd, luna vedno bolj zlata in val temine, ki je zibal rože in bilke, zmerom gorkejši. Za rjavo krtino se je zganila prva in lezla oprezno in varno med tisočericimi bilkami, koreninicami in listi. Pod širokim listom zelenega trpotca se je premaknila druga, zlezla nanj in pogledala s svojimi črnimi očmi okoli. O kaka krasota

je to široko polje, kopajoče se v zlati mesečini! O kaka veličastnost je zbor črnih gospodov, ki pojo in vabijo in se ne utrudijo! Zlezla je med bilke in počasi po vseh šestih kobacala svojo sramežljivo pot. Bliže in bliže je petje in zdaj naenkrat so se zastrmele vanjo debele moške oči in dolgi, dolgi brki so se iztegnili proti njej. Še dvakrat, še trikrat se je oglasil črni mož in v velikem zboru je utihnil prvi pevec. Vse križem se majejo bilke in rože po širokem polju in pevci izginjajo iz glasnega kora. Samo še tam v sredi kliče petorica in tam na meji zveni dvoje glasov. A kje sta ta dva klica, da jih naenkrat ni? A kje je peti iz sredine, a kje je četrti, a kje so ostali trije, ko je nenadoma ravnina na širjavo in daljavo tiha in mirna?

Ležem v travo, prekrížam roke pod glavo in gledam v nebo. Tam iz grmovja na meji se še utrga glas slavca, ki ne more zaspati; zagolči, zagostoli in preneha. Tik sebe ima gorkoperno slavuljo in vedno in vedno vidi, da ji še ni vsega povedal. Spoznava, da še ni v svoji pesmi dovolj povelečal njenega dražestnega in gracijoznega kljuna, da še davno ni opel vse lepote njenih drobnih in svetlih oči, podobnim dvema zrnoma črnega prosa. Njegova pesem ne zmore razodeti, kako lehak je let in utrip njenih mehkih in žametnih kril, kako ljubek in topel je njen sivi kožušček in kako sladke in vdane in presrčne so njene kretnje. In zopet zagolči in zopet zagostoli v v noč. Mahoma ga izpreleti zavest velike sreče in nova pesem zakipi iz njegovega grla. Vtakne glavo pod perot in še ga mami prelesten spomin. Med vejami skrit je videl slavuljo, ko si je umivala v potoku svoje tenke nožice. In dvigne zopet glavo in zagolči. A tam daleč v gozdu kraka vran. Budi se iz spanja in kraka in kraka. Njegov glas je širok in močan, ho, kakor bi zagrčal medved, rjavi kosmatin. A vseeno je krhek, mehak in poln čustva. Tudi vran je našel zvesto in košato vrano.

Vse zvezde gorijo nocoj in vse gledajo vame. Mežikajo mi in se smejejo. Vidi se, da se smejejo, a ker so tako daleč, gre težko do mene njih zvonki smeh. Videle so, da sem zaman trkal in da ležim pred zaprtim golobnjakom. A kaj mi hoče vaš posmeh? He, koliko več sem jaz kakor ve!

Srebrnka, ki mežika poševno nad mojo glavo, pravi, da to ni res. Ona je mogočna, ona ima pod sabo ves svet in se po njem ozira.

— Pol ga imaš, pravim jaz, samo pol!

— Celega imam!

— Moj brat je v Ameriki, pa mi reci, če ga vidiš!

— Čez pet ur ga bom videla. Z železno svetilko pojde v rov, poznam ga!

— Kaj pa, če ti ga zagrnejo oblaki, hoho?

Srebrnka mežika in se smeje. Vseeno, pravi, vseeno je ona več od mene!

In oglasi se zlatka, ki sije proti jugu in je večja kakor druge.

— Ti, črviček zemski, kaj se pa šopiriš? Gledala sem tvoje rojstvo in tudi tvoj grob bom videla. Bila sem že takrat tu, ko je bil na zemlji prvi človek, in kdo mi pove, če ne bom še takrat, ko ne bo nikogar več!

— A utrneš se lahko še ta hip. Svetla črta se pokaže za teboj, to bo ves tvoj spomin; izgineš med svetovi.

— Kaj boš ti večer? V primeri z mojim življenjem ni tvoje daljše kakor stopalo mravlje.

— Ali moj duh ostane. Vse, kar napravim velikega, bo živelo tudi po moji smrti.

— A jaz, ki sem videla prvega človeka, bom videla nemara tudi zadnjega. Tudi vaša dela propadejo v neskončnosti.

In mahoma poseže v besedo s severne strani zelenka.

— To je od sile, misli ona, da se zemski prah prereka z nebeškimi zvezdami!

— Ho, poglej jo, zadirljivko! Vzela se je z mrzle strani, srepo čuka izmed trope bledic in oporeka moji človeški časti. Misli, da nisem jaz, človek, nič. Jaz, ki nosim v sebi srce, duha, misli, sanje, domišljijo, ki premikam hribe in izravnavam doline, ki so mi pokorne skrivnostne moči neba, ki sem vzel iz rok Prometeja ogenj, ki sem se poslužil bliska iz oblakov, da mi služi kakor hlapec! In jaz, ki se razvnamem v ljubezni in uživam slasti življenja, ki nimaš ti, zelenka, o njih pojma. Poglej, tukaj zraven v belem golobnjaku spi moja golobica. Jasna je, visoka in sladka in njene ustne so slajše kakor med, ki se cedi po Indiji Koromandiji, in njene oči so kakor dva živa murna, a njene grudi kakor neznane lilije iz devete dežele. O mrzla zvezda praznih prsi, ali slutiš, kaj se pravi, potegniti klobuk po strani na oči, zatekniti za trak dva težka rdeča nageljna in ukati preko polja k dekletu v vas? In kaj je maj, in kaj vonjava rož in vsa ta lepa in široka majniška noč?

In zdaj se razkačijo vse zvezde in mežikajo in se pačijo. No, dobro vem, da se smejejo, ali glej, že jim je kazen za petami. Luna blede, ker sluti solnce, ki naznanja svoj prihod izza visokega gorovja. Njena luč, že prej slaba in tiha, se umika s polj in holmov,

srebrnke že ni več, zlatka medli in zelenka izginja jezno in hladno. Njiva se oživlja in iz njenega naročja leti škrjanček visoko pod nebo.

— Mi vsi, mi vsi, mi vsi, pravi, bomo še dolgo živeli. Prišlo bo še mnogo, še mnogo pomladi, razcvetelo bo še na milijone in milijone rož, ozelenelo bo še neskončno in neskončno travic in mi vsi bomo še dolgo živeli. O, kako lep je rdeči mak, ki ziblje svojo žarečo glavo sredi žitnega polja, o kako lepa je roža zlatica, ki gleda iz pšenice, o kako prekrasna je jablana, ki je cvetela kakor ogromen šopek na parobku njive, kako veličastna in ponosna je lipa, ki se košati sredi pota in zeleni in cvete, a v njej šumi marnih čebelic veliki roj! Že žvižga kobilar po najvišjih smrekah, že se vozi nebeški car v svoji moči in gorkoti preko vedrega neba. Vse, vse dije in klije, plevice žgole in skrivajo solncu svoje črne oči in svoja bela lica. A mi, a mi fantje prepojemo dni in noči, mi se v sreči premetujemo, veselimo se in ukamo, ko je toliko rož in toliko zdravja. Naše prsi so kakor skale, a kakor iz trdnih skal studenci, kipi iz naših prsi židana volja. Živi, živi spomlad, živi solnce, živi roža in plevica, živi mladost in veselica! Mi vsi, mi vsi, mi vsi bomo še dolgo, dolgo živeli.

Solnce je prilezlo izza vrhov in strahota, kmalu bo zmoglo to, česar se ni posrečilo vso noč luni in zvezdam. Poiskalo me je s svojimi žarki in oblilo me je vsega s svojo toploto. O koliko svetlobe je razlilo po zemlji, o koliko! Če bi bil orjak od zemlje do neba, pa bi vzel lopar kakor pleča Triglava in bi jo plal od jutra do mraka, vsak dan od jutra do mraka bi jo razmetaval kakor cestar beli sneg, pa je ne bi razplal.

Že me je pregnalo z mojega ležišča. Vstal sem in odukal bom, koder pojo škrjančki nad zelenimi stezicami. Ho, in tu v oknu si, golobica zaspana, in zdaj poglej dva težka nageljna, ki sem jih še sinoči ukral v tvoji gredi in jih zataknil za trak, poglej moje vžgane oči, moje drznost poglej, ki se ti smeje iz mojih bleščečih zob, vsega me poglej, ko stojim pred tabo zdrav kakor gora, klobuk potegnjen po strani na oči in širokopleč in močan. In zdaj glej za mano, ko zavijem preko njiv. Ko me že ne boš več videla, boš še čula, kako ukam v svojo vas in kako se ne bojim ne hudirja ne skovirja. In povem ti, da se vrnem jutri in da ne jenjam prej, dokler ne razcvete krona najine ljubezni.

L. Pintar:

O krajnih imenih.

X.

Ker smo se zadnjič ustavili pri Kočni, dodajmo o njej še nekoliko. Prezreti namreč ne smemo razlage, ki nam jo je podal v svojih Kamniških Alpah prof. Ferd. Seidl. Na enem mestu (I, 16) misli, da je Kočna = Kolčina, na drugem (I, 20), da je Kočna = Kotina. — Isto razločevanje se ponavlja tudi na 8. sliki. Tu nam dela preglavico ta okolnost, da naj bi razlika v izvajanju dveh enakih imen pojasnila protislovje med visoko skalnato goro in globoko izdolbeno dolino. Zdi se mi, da ta razlaga, kakor je sicer videti ugodna, vendar še ni popolnoma godna, dasi na prvi pogled prijetna, vendar še ni do konca verjetna. Iz besede „kočk“ (gorski pomol) naj z vekšalnim(?) obrazilom „-ina“ napravimo „koščina“. — — To je težava. Sufiks „-ina“ prvič menda ni ravno vekšalen, prej že manjšalen (Archiv XXXII, 308), drugič pa ima izvečine tudi naglas, ki varuje vokal „i“ pred izgibeljo. Pa recimo, da izjemoma v tem slučaju „-ina“ nima naglasa, s tem vendar še ni odpravljena vsaka težava v razlagi. Ker je v naših narečjih ж (а) = uo, tedaj bi bila Kočna (Kotina) = Kuočna, toda Kočna (Kolčina) bi bila = Koučna. Vprašanje je torej, ali se ime gore in ime doline Kočne popolnoma enako, ali pa različno izgovarja. Te pomisleke je treba odpraviti s primerno pojasnitvijo, če hočemo sprejeti to razlago. — —

Tudi o Moravčah je bilo zadnjič govorjenja in to pot ne brez uspeha, kajti oglasili so se izmed čitateljev nekteri, ki trdijo, da ljudstvo govori: v Moravče, na Moravčem, z Moravčega, češ da je to pridevnik, enako tudi: z Jančega, na Jančem, namesto iz Janč, na Jančah i. t. d. — Če ljudstvo tako govori, tedaj moramo na vsak način to upoštevati, če je tudi knjiga doslej večinoma poznala le množinsko obliko „Moravče, Moravč, Moravčah“. — S tem je pa že tudi precej izpodmaknjen temelj oni razlagi, ki pravi, da je Moravče pravzaprav stanovniško ime (= Moravčane, Lj. Zv. XXVIII, 312.) — Dà, dà, stare razlage so tudi včasih potrebne revizije in poprave. „Moravče, Moravčega, Moravčem,“ kako hočemo to razložiti? — Poleg dvobesednih krajnih imen, v katerih je splošni apelativnik determiniran s krajnoimenskim pridevnikom n. pr. Limberška gora, Slavski laz, Malinski vrh, Savske jame i. t. d., imamo i takih, kjer je netrumb dotičnih pridevnikov posubstantivljen t. j.

samostalno rabljen n. pr. Gomilsko, Vransko, Pragarsko, Krško, Topusko, Proseniško, Sotensko i. t. d. Posebno pogosto se rabi samostalno neutrum posesivnih pridevnikov tvorjenih bodisi s sufiksom „-ov, -ova, -ovo“ n. pr. Adamovo, Brankovo, Jakičevo, Hrustovo, Koplanovo, Opalkovo, Finkovo, Poznikovo i. t. d. (namreč posestvo, selo, selišče), ali pa s sufiksom „-j“, -ja, -je“ n. pr. Krnčce, s Krnčega, na Krnčem (t. j. Krncovo posestvo) ali Junčce, z Junčega, na Junčem (t. j. Juncovo selišče), Škrjančce (= Škrjancovo), Zgončce (= Zgoncovo) i. t. d. Ker „tj“ da „č (č)“, tedaj dobimo iz osebnih imen na „t“ s sufiksom „-j“ napravljene posesivne pridevnike na „č“ n. pr. Ruprč (t. j. Ruprtov) vrh, Regrča (t. j. Regrtova) vas, Valpča (t. t. Valptova) vas i. t. d. — Na enak način bi se dal iz osebnega imena Moralt napraviti posesivni pridevnik Moralč ali Moraltov — in od tod Moralče ali Moraltovo ozemlje, das Gebiet (Territorium) des Moralt oder Moraltsdorf (Moraltstetten). — Moralče (Moraltovo), Moralčega se po velarizaciji ^{1a} izpremeni v „Moravče, Moravčega, Moravčem“. Tako bi se dal prav naravno iz osebnega imena Moralt razložiti posesivni pridevnik Moralč (Moralč, Moravč). Kot podpora take razlage naj omenim nekaj krajnih imen, ki jim služi za podlago osebno ime Marolt ali Marovt (mar = slaven, alt = star; torej: Staroslavni —?). Tako n. pr. najdemo pri Zahnu (Ortsnamenbuch str. 331) omenjeno za leto 1404 Maroltsdorf blizu Brežic na Bizeljskem, dasi se v sedanjem Gemeindeleksikonu ta vas ne nahaja več. Slovensko bi se ji reklo „Marolča vas“. Ravno tam najdeš navedeno pri Zahnu „Marout“ dvorec severno od Lubna pri Gornjem gradu (leta 1424 am Marolts t. j. na Maroltovem ali Marolčem). Morda je Marovško graščino (Gutenbüchel) pri Šoštanju šteti tudi v to skupino. — Iz osebnega imena Marolt nam je tudi izvajati krajno ime „Marolče“ pri Sv. Gregorju v Velikolaškem okraju (izgovori Marovče). Govore pa baje ne „na Marovče, z Marovčega, na Marovčem“, ampak: kje? pri Marovčih — kam? k Marovčim — od kod? od Marovčih — kodi? skozi Marovče. — Potemtakem bi bilo to množinsko ime „Marolče“ pravzaprav Marolči (t. j. Maroltovi — ljudje, nastanjenci), — Marolče (singular), Marolčega, Marolčem pa Maroltovo (selo, posestvo). —

Gospod razpravljatelj v Carnioli (III, 211) pravi n. pr.: „Volanik“, menda Veljavnik; „Pristanik“, književna oblika Pristalnik; „Stegovnik“, pravilno Stegelnik i. t. d. — Veljavnik v mojih očeh, dasi je z veliko lahkoto postavljen za razlago, vendar nič ne velja — in o književni pravilnosti oblik Pristalnik in Stegelnik tudi nisem

na jasnem; dobro bi torej bilo, če bi nam bil g. razpravljatelj ker v debloslovju ali izvajanju besed nismo toliko podkovani, da bi na prvi mah razumeli to književno pravilnost, če bi nam bil vsaj namignil, zakaj je ktera oblika književno pravilna, da bi mi potem mogli soditi in kontrolirati, ali je, ali ni. Izrazi „pravilno, književno“ sami nič ne razjasnijo, nič ne dokažejo. — Nadaljna taka trditev je: „Plešovnik, očitvidno je književna oblika Pleševnik, „Voševnikova“ jama, pravilno „Voščelnikova“ jama. — Tudi ta „očividno“ zame ni prepričevalen. Sicer ne vem, ali narod naglaša „Pléšovnik, Vóšovnik“, ali pa jasno „Plešovnik, Vošovnik“. Pač pa vem, da naglaša ne le „Grmóvnik, Vrhóvnik“, ampak tudi „Lučovnik, Pečovnik, Klokočovnik“ pa „Lúčovec, Pečovje, Kokočovec“. Če imá „-óv“ krepak naglas v besedi, ga noben šumnik ne bo omehčal na „-ev“. Odveč bi menda bilo, sklicevati se na razpravo v Celovškem gimnazijskem programu iz leta 1882, ki pravi „Die Ableitungssilbe für das Possessivadjektiv lautet ausnahmslos -ov, -ova, -ovo; die erweichte Form auf „-ev“ besitzt der Rosenthaler Dialekt nicht“. — Vendar mislim, da utegne to veljati ne le za rožanščino, ampak tudi za mnogoktero koroško in gorenjsko narečje. Pleša: plešáva (pléšova), Pléšovnik cf. Dobráva (dóbrova) Dóbrovnik, pa tudi Plešovnik, Dobróvnik. In če smo „Ošenco“ spoznali brez dvoma za „Olšnico“, veljaj nam tudi Vóšovnik za Olšovnik, t. j. nastanjenec v olšovju, kakor je Vrbovnik v vrbovju in Bukovnik v bukovju itd. — Začetni *v* (kakor voče vokno, namesto oče okno) nas ne bo motil, velarizacija *l^a* pa tudi ne. Primeri „vo'tar“, namesto „oltar“. Potemtakem je Vošovnik (Erlacher), kakor bi bil morda Rohrachter Trstovnik i. t. d. Uganka mi je „šč“ v predpostavljjenem Voščelnik(?).

Težavo napravlja mojemu razumevanju tudi tale razlaga: „Potok, po katerem ima dolina ime, se zove Bala. Temu imenu pristopata nastavka -*ьskъ* + *-ica* in iz Bala + *ьskъ* + *-ica* nastaje Balščica in pravilno ime stanovalcev te doline bi bilo Balščičar, ne pa Bavškar.“ — Meni se zdi, da če narod splošno govori le Bavškar, da je potem to edino pravilno, kajti v tem ima narod svojo odločilno besedo in mi nimamo pravice mu jasnih oblik popravljati; sicer pa tako oblikovanje na „-škar“ ni tako osamljeno in brez primere, da bi je smeli proglašati za nepravilno. Primeri: Hlavškar, Roškar, Zanoškar, Seliškar, Remškar i. t. d. Sicer pa tudi ne vem, da bi bilo dognano, da se mora izvajati ime stanovalcev naravnost iz oblike Balščica. Jaz vsaj imam ta vtis, da tvorijo krajna imena na „-ica“ stanovniška imena navadno s sufiksom „-jan“, torej

od Bistrica. Breznica, Borovnica le Bistričan, Brezničan, Borovničan, ne pa Bistričar, Brezničar, Borovničar (borovničar je nabitavec borovnic, Heidelbeerensammler). — Iz imena „Balščica“ izvedeno stanovniško ime bi se tedaj po tej analogiji imelo glasiti Balščičan (skrčeno pa Balščan). Pa še marsikaj je treba premisliti: n. pr. iz samostalnika „Bala“ dobimo pridevnik „Balski“, a ne „Balški“, toda stanovniškemu imenu „Balškar“ mora biti za podlago vendar le Balški, a ne Balski. Oglejmo si stvar na neki paraleli. „Hlavče njive“ si razlagam jaz iz „glavč“ ali „glavč'a“ (v pomenu „holmec, gomila“ Hügel — primeri serbski „oglavak“ in krajno ime „Kobilja glava“). Hlavča ali glavča njiva je tedaj holmčasta ali gomilnata njiva (hügeliger Acker), kakor zdenča voda (Brunnenwasser). Kakor pa imamo poleg pridevnika „zdenči“ tudi „zdenski“ n. pr. v krajnem imenu „Zdenska vas“, tako srečamo tudi poleg „hlavči“ obliko na „-ski“, namreč „hlavški“, iz katerega je potem drugo krajno ime „Hlavščice“. Stanovavci na Hlavčih njivah (več hiš) so Hlavčani, samotnik (en sam kmet) v Hlavščicah je pa Hlavškar; oboji pa so si sosedje ne daleč narazen. — Če je torej i krajno ime „Hlavščice“ i stanovniško ime „Hlavškar“, oboje iz krajnoimenskega pridevnika „hlavški“ si na isti način lahko tudi mislimo, da je osnovano i krajno ime „Balščice“ in stanovniško ime „Balškar“ na nekem skupnem krajnoimenskem pridevniku „balški“, ali pa da se je „balski“, posubstantivljen v „Balščico“, na podlagi tega krajnega imena prelevil v „balški“. ki nam je dal potem „Balškarja“. — Balščičarja pa, mislim, da smemo po vsi pravici odklanjati. Tudi trditev, da je Bala voda, po kateri ima dolina ime, mi nič kaj ne ugaja, navadno imenujemo pač vode po dolinah, po katerih teko, n. pr. Gradaščica, Poljanščica, Topliščica i. t. d. — Vode v Balških dolih imajo menda svoja posebna imena n. pr. Lipnica, Kópica, Šumnik, ... pač pa nam služi pridevnik „balski“ za imenovanje tamošnjih naselbin. Balske naselbine (vasi? soseske) so torej Balščice (Gorenja, Srednja, Dolenja balščica). Vas na Pogledu ali Poglejska vas je Poglejščica, vas na vranjih ali vranjkih je Vranjska vas ali Vranjščica, Konjski hrib ali Konjska planina je Konjščica. — Od „košk“ (hrib, holm, grič) se glasi krajnoimenski pridevnik „kolski“ (kovski). Primeri Trubarjevo obliko „človeski“ (namesto „človeški“). Od tega pridevnika „kovski“ je napravljeno krajno ime Kovski vrh v Poljanski občini in posestnikovo ime Kovskar ali Kovščak (Kolšek?). — —

Ferdo Kozak:

Hlapec.

I.

Nedeljsko nebo se je smejal v pomladanski razkošnosti. Njive so lile kakor temnorjavi valovi s strmih reber v dolino in se gnetle krog male vasice. Komaj vidna, mehka meglica je puhtela iz svežih brazd in se polahno razlegla nad blatnimi jarki in brstečimi gozdovi.

Andrej je stopil po vasi parkrat gor in dol. V duši mu je vriskalo in pelo, kakor da je mladost kanila v srce. Nehote je skrčil udelane roke v pesti, ogromna pleča so se mu napela, lica je spreletela rdečica.

„Aha! A-a! Vendar, vendar . . !“

Bil je vesel, kakor otrok sred zelene trate, čeprav so se že srebrne nitke pomalem belile med gostimi, črnimi lasmi. Pa kaj je šop sivih las, ko se kadijo travniki in se belijo lesovi, ko je vzduh kakor nasičen s sladkim, mastnim vinom! Zima je že davno za deveto goro.

Andrej je krenil s ceste prek gospodarjevih polj. Zemlja se je vsa prožna vdajala pod njegovimi koraki. Pri kozolcu je srečal gospodarja.

„Kam, Andrej?“

„V krčmo sem mislil, pa me nič ne žeja.“

„Kaj bi se po nepotrebnem nalival. Prav imaš! Ti si še edini, ki malo poskrbiš za hišo.“

„Dobro se obeta letos; zemlja je kakor testo.“

„Bo že, bo že, Andrej. Kje so pa otroci?“

„Na vrtu se igrajo.“

„Pa pojdi, greva domov. Dam ti požirek domačega.“

Andrej je sledil gospodarju in mislil na njegove otroke.

Pet jih je bilo. Dva sta že odrasla, a trije so bili še mali, nedolžni razposajenčki. Kadar so ga uzrli, so mu pritekli naproti in se ga oklenili. Posebno Jakec, mali Jakec, tisti debeli fantiček s kodrolaso glavico in razigranimi očki! Nikogar ni Andrej bolj ljubil, kakor Jakca. Večkrat si ga je posadil na kolena in mu gledal v oči.

„No, le poskusi, če vzdržiš!“

In Andrejev pogled se je vsesal in obtičal. Skušal se ni z njim, kaj bi mučil tako nedolžnega fantička! Rad ga je imel, ker so bile njegove oči lako lepe, tako jasno modre, kakor nebo, kadar je ležal na vrtu in strmel vanj. A ljudje so hudobni in njih jeziki so

kakor netopirji, ki se obregnejo ob vsakega. Andrej jih ni opazoval, a za hrbtom so se mu posmehovali in kazali na čelo. Da bi bil Andrej norec, ker ima rad otroke? To vendar ni noben greh. In koliko govorjenja je bilo pred leti, ko se je Jakec rodil. Andrej je hodil po vrtu z malim kričačem v naročju, prepeval in se zadovoljno smehljaj. Vaščani so pa postajali ob plotu in se skrivaj podrezavali.

„Glej norca! Kako poje!“

„Škoda, da sam nima otrok. Pojedel bi jih same ljubezni.“

„V mesto naj gre za pestunjo!“

„Zakaj ni ženska. Gotovo bi bil najvzornejša mati na svetu...“

Andrej jih ni slišal. Hodil je med drevjem, pel in odganjal sitne muhe.

Leta so minevala, Jakec je rasel. Oprijel se je starega Andreja, kakor trta količka, čim starejši je bil, tem bolj ga je potreboval. Zdaj je bil čas piščalk, in Andrej je znal tako medne urezati, s tako polnim glasom. Zdaj mu je rezljal pipice iz želoda, zdaj zopet ga je učil plesti košare iz travnih bilk. Ostala sta prijatelja, čeprav je bil Jakec že v prvem razredu in štel celih šest let.

Bili so pa časih dnevi, redki sicer, a bili so, ko je Andrej zamišljen sedel pri peči in se ves žalosten sklanjal nad spečim Jakcem.

Kje ste leta mladosti, ve zlata, jasna leta! Kesanje obleži v duši kakor črna senca in se ne da umoriti. Zakaj ste zbežala mimo kakor sanje, da vas je komaj zaslutila sveža duša. Oči so se kopale v zemlji, roke so oprijemale plug in niso imele časa, da bi vas zgrabile in pridržale. Gospodarjeva zemlja! Obdelana hoče biti, razorana, posejana in če jo prezreš, se ti zdi, da v nočnem vetru vzdihuje nad nepoštenostjo in očita ukraden zaslužek. Solnce drsi in drsi, hitro kane v zaton kakor goreča kaplja; dan je kratek, za delo prekratek. In na večer se ne meni trudno telo za fantovske pesmi. Jutri je treba zarana vstati in iti na delo. Kdo bi tratil čas spanja s petjem! Tako ugašajo leta, hrbet se upogne, roke otrde, srce se postara.

Kje ste leta mladosti! V neprestanem delu za tujo zemljo je shladnela kri, — komaj, komaj čuten spomin se dotakne duše z ozarjeno perotjo. Vas v živem sijaju poletnega solnca, trate kakor zeleni plameni. Drobna stezica leze med polji kakor kača, po stezi stopica dekle s cvetočim licem in črnimi, sladkimi očmi. Kaj bi tisto, Andrej! Glej, na samoti sred zelenja čepi razpala bajta kakor sitna starka, z očmi ti sili v delo. Kaj dekle s sladkimi očmi, kaj tisto mehko valovanje v duši! Oj ti črna, čmerikava bajta! —

In Andrej strmi v zardeli Jakčev obrazek in misli in težko mu je pri srcu.

Na vrtu so se valjali otroci, kakor bi se kopali v odganjajoči travi.

„Hoj, Jakec!“

Andrej se je zleknil na tla in oponašal kokoš. Štiriletna Micika se mu je ovila krog vratu s svojimi debelimi ročicami.

„Zadušiš me, Micika, resnično me zadušiš.“

Prijel jo je in povalil po tleh. Otroci so zavriskali in zaploskali; Jakec pa je sedel ob strani in si grizel nohte.

„Kaj pa ti danes, Jakec? Ali si lačen, da ješ prste?“

„Tiho bodi!“

„No, menda ni tako hudo, pojdi k meni!“

„Nočem, po gnoju smrdiš.“

„Jakec!“ je posvarila Krčonovka.

„Pustite ga, mati, saj otrok ne ve, kaj govori. Pojdi, Jakec, povem ti kaj o Veliki noči.“

„Ali bo kmalu?“

„Čez tri tedne.“

Jakec je sedel k Andreju, a njegov obraz se ni razjasnil. Kakor bi slutnja nevihte ležala nad goro, take so bile njegove oči.

„Takrat, Jakec, ko utihnejo zvonovi, se prične prazniki. Lepo je tiste dni in solnce sije. Veš, solnce mora sijati, trava mora biti zelena, da je videti, kakor bi si prazničen plašč ogrnil svet. In potem zapoje zvonovi, procesija pojde skozi vas, ej Jakec, procesija! Rdeča bandera vihrajo v zraku in zvonovi pojo. Veš, midva pojdeva v par. Pri cerkvi te počakam, da reko: Glej Jakca, sam je prišel, čisto sam. Oče ti kupijo novo obleko za tisti dan in desetico dobiš za sekanje. V žepe si natlačiš pirhe . . . tiste živordeče pirhe, ki so kakor kaplje krvi, če jih streseš na travo.“

Andrej je dvignil Jakca na rame in zdirjal po vrtu.

Modrikaste sence so se polagoma razpredle nad travniki in se strnile nad vrhovi dreves. Mir je lil izpod njih in ne šum, ne beseda ni trgala tišine večernih mrakov.

II.

„Kam zreš, Andrej?“

„Nič.“

„Žalost ti kremži lica.“

O da, žalost je žrla Andrejevo dušo, tista temna žalost, ki vzbuja strah pred smrtjo, ki se zagriže v srce in vlije v žile nemoč.

Kakor v sanjah se ti zdi, da si slab, izmučen do smrti, prikovan na mesto, dočim ti pred očmi ugrabljajo koščene roke ljubljeno bitje. Zdaj, zdaj ga odneso daleč proč, da ga ne vidiš nikoli več.

Andrej je zlezal s plota in stopil v hišo. Na klopi v veži je čepela Krčonovka in jokala. Tesnoba mu je objela srce.

„Še včeraj sva se lovila in smejala, danes pa leži kakor mrtev.“

„Meni se je takoj zdelo, da mu nekaj manjka. Ves dan je bil siten in nepotrpežljiv,“ je vzdihnila Krčonovka in potok solza se ji je vлил po izsušenih licih.

„Oj Jakec, ubogi Jakec!“, je stokal Andrej in si kakor v zadregi gladil lase.

V sobi pa je ležal Jakec in se premetaval sem in tja. Lica so mu gorela v vročici, z rokami je grabil odejo in mižal. Še včeraj je bil zdrav, razen da je čutil proti večeru trudnost v rokah in nogah, Ponoči pa ga je zgrabilo kakor zlobna senca in mu razžgalo telo.

Jasen dan se je razmahnil nad dolino v vsem sijaju, trepetu in petju, nad Krčonovo hišo pa je ležalo kakor kos noči, ki ga ni mogel razgristi plamen solčnih žarkov. Domači so hodili s povešenimi glavami okrog, delal ni skoro nihče. Otroci so se boječe stiskali v kotu dvorišča in šepetali. Noben preglasen zvok se ni utrnil v tišino, ki je morila dan. Andrej je taval po vrtu kakor pijan, dokler se ni zleknil za skednjem v travo.

Tako je prešel dan, tako je zasnula noč. — Pa je prhutnil čez hrib ptič in zasekal svoj kljun v žametasto temo. Kri je obrizgnila nebo in v počasnih kapljah zdrselo luči v objem. Polja so se oplaknila v kristalni rosi, drevje se je oteslo nočnih tančic in narava je vzbočila svoje kipeče grudi solncu v poljub.

Jakec se je zavedel.

„Andrej!“

Krčon je poskočil in zaklical v kuhinjo.

„Pojdi noter, Andrej, Jakec te kliče!“

V trenutku je bila izba polna. Krčonka in otroci so ostali pri vnožju, Andrej je pa stopil bliže in položil svojo težko roko na Jakcovo glavo.

„Kaj pa je?“

„Ali bo kmalu Velika noč?“

„Seveda bo, le miren bodi. Do takrat ozdraviš . . .“

„Ali bo lepa procesija?“

„Hej, ne moreš misliti! Vsi gospodje pojdejo pod nebom in preko vseh polj pojdejo . . .“

„Pokaži, kako bo!

„Ne morem, Jakec; nisem mašnik in tudi obleke nimam.“

„Pokaži!“ Jakec je zaihtel in velike solze so mu kanile iz lepih oči.

„No pa bom, samo jokati ne smeš.“

Andrej je šel na dvorišče in premišljeval, kako bi napravil procesijo. Jakec je bolan, treba mu je izpolniti željo, sicer bo žalosten. Oblekel je belo srajco in ovil krog ram rdeč robec. Poklical je otroke in jim dal sveče v roke, Miciki pa zvonec. Mati Krčonka je morala nesti bandero. Tako so šli v hišo, počasi, kakor se spodobi pri tako slovesnem opravilu. Micika je pozvanjala, Andrej je pa polglasno mrmral, kakor bi prepeval svete pesmi. Vsi so se držali na smeh, a vsem je žalost kalila oči. Jakec se je sklonil na postelji kakor zamaknjen. Bolesten smehljaj mu je igral krog ust. Po tretjem obhodu po sobi je Andrej pokleknil pod razpelo v kotu in molil; za Jakca je molil. In vsi so pokleknili, globoko na prsi so sklonili glave in molili.

„O Bog, daj mu živeti! Tako mlad je, tako dober, zakaj bi umrl. Škoda bi ga bilo in božja previdnost bi ne storila prav, ako bi privolila v smrt. Pusti nam ga, o Gospod!“

Andrej se je sklanjal in krčevito sklepal roke.

Jakec ga je dolgo časa gledal s široko razprtimi očmi, potem pa je počasi zdrsnil nazaj na blazine.

„Spi,“ je šepnil oče Krčon.

„Procesija“ je bila takoj na nogah, upihnili so sveče in tiho odšli iz sobe. Andrej je šel v hlev in legel v slamo.

Če Jakec umre? Kako pusto in prazno bi bilo dvorišče, nekaj mrzlega bi napolnilo ozračje. Saj Bog nima vzroka, da bi vzel tako nežnemu bitju življenje. Zakaj se je pa sploh rodilo? Bolje bi bilo, da ni nikdar zagledal solnca, kakor da ga zapusti v najlepšem cvetju mladosti. Andrej je strmel v pobeljeni strop, v sobi pa je oče Krčon zatisnil oči mrtvemu sinu. Ne molitev, ne prošnja ni pomagala, narava je tirjala dušo in jo iztrgala cvetočemu telesu.

III.

Krčonovim so potekale ure kakor težke sanje. Izzvenel je smeh otrok, potihnile so Andrejeve pesmi.

Ko je držal malo truplo v naročju in odpiral ugasle oči, ni mogel verjeti, kaj se je zgodilo. Posadil si je Jakca v naročje in se smehljaj. „Saj ni mrtev,“ je pravil ljudem in objemal mrzle ročice.

Celo noč je presedel pri postelji in govoril in razlagal — Jakec je ostal isti. Mala, kodrasta glavica je omahovala na to in na ono stran in ostekleneli očki so bulili nekam daleč, daleč v brezmejno praznoto.

Šele takrat, ko je prišel od pogreba domov in spoznal, da Jakca ni več, da je čisto sam tam za hišo, šele takrat se je zavedel. Kakor bi mrzel nož zarezal v prsi, tako ga je pretreslo in brez besed je strmel v zvezdnato nebo.

„Andrej, potolaži se! Večerjat pojdi in pozabi!“

A Andrej je čepel ob zidu in molčal. Njegova duša je trčila ob nekaj silnega, neznanega. Naenkrat se mu je zazdelo, da svet ni tako lep, tako prijazen, ah ne, saj to so bile le sanje! Kaj ne sije solnce le za kratek čas, da mu potem noč izsrka vso jarko luč? In te gore, ta polja! Kakor bi žagnal v brezkončnost prgišče prsti, naj pade kamor hoče. Ljudje so se oklenili drug drugega, strah jih je noči in boga . . . seveda jih je strah. Bojijo se kazni in smrti, bojijo se svoje lastne zemlje. Kako majhni in ubogi rijejo v prsti, da si pribore vsakdanji kruh. Delo je težko, pot lije z obraza, dlani pečejo, v hrbtu žre bolečina kakor črv in življenje je kratko, tako kratko! Samo parkrat prestopiš in pogledaš naokoli, pa že moraš nazaj, odkoder si bil vzet. Kaj bi mislil, Andrej, na tisto dekle s sladkimi očmi, ko pa veš, da mine komaj dober dan in te polože v grob. In dekle bi jokalo . . . Zakaj bi jo žalostil, če ni treba. Kaj tisto kratko veselje! Kratek smeh je, ki se hipoma razmahne v srcu in razpali lica, pa ga že zamori prva skrb . . .

„Andrej, večerjat!“

Andrej premišlja in molči.

„Ne bodi čuden! Saj se še jaz tako ne držim, pa sem njegov oče. Čuj me vendar!“

Andrej ne sliši nič; žalostno mu je pri srcu, ker je vsem zapisana smrt. S prvim hipom življenja si že obsojen, kakor daritev na oltar večnosti, da umreš. Saj končno je vseeno, če te pobere prej ali pozneje . . .

Krčon se je vrnil v kuhinjo in sedel za mizo.

„Ne vem, kaj je z Andrejem. Tako čuden je . . .“

„Da bi se mu le ne zmešalo. Preveč ga je imel rad.“

„Bolj ga je ljubil, kakor mi vsi skupaj.“

Andrej je čepel ob zidu in strmel v nebo. Dolina je zavita v meglo, še gorskih grebenov ni videti v daljavi. Zvezde gorijo z bledim svitom kakor sveče ob mrtvaškem odru. Tupatam se

zaiskrijo, vzplapolajo, utrinek kane v temo. Nebo je črno, skrivnostno, rimska cesta se boči nad vasjo kakor odsev daljne luči na pokojnem jezeru.

Andrej je vstal, upognil glavo in stopil na cesto, ki je medlela v mrakovih.

Življenje nima cilja. Kdo bi se pehal in trpel zato, da umre in da prostor drugim. Zakaj se rodijo otroci? Bolje bi bilo, da nikdar ne ugledajo solnca, da nikdar ne občutijo smeha, ki le brani priznati strah pred bodočnostjo, pred koncem. Zakaj rastejo rože, ko vendar tako kmalu sklonejo glavice in zvenejo. Čemu ti pisani cvetovi, čemu njih sladki vonj. Pridejo, Andrej, minejo, kakor mine vse, ker živi zato, da mine.

Kakor romar je šel skozi noč, poln črne žalosti in samote. Trudnost mu je zapletala noge, oči so iskale pota v temi.

„Kam?“

Vsa vas spi, koče so kakor grobovi.

Življenje nima cilja . . . mine.

Andrej se je sesedel na travo ob poti. Bolest mu je stisnila grlo, prsi so vzvalovale in zahrople, telo se je streslo. Potok solza je zdrsnil med prsti in se izgubil za rokavi.

Paul Verlaine:

Klavir, ki ga poljublja drobna dlan.

Iz cikla: Ariettes oubliées.

Klavir, ki ga poljublja drobna dlan,
skoz rožnosivkast se večer leskeče;
kot kril golobjih šum, tako lahan
spev star že ves, že truden ves trepeče
opojno, sladkotiho, polboječe
skoz sobo, polno nje, v gasnoči dan.

Srce ti moje bedno, kaj ti je?
Kaj so ti vstale zdaj mameče sanje?
Kaj je hotelo pesmice igranje?
Kaj hotel je izginjajoč refren,
ki v vrtcu zdaj v topeče trepetanje
skoz polodprto okno tiho mre?

Prevel Vojeslav Molè.

Hči grofa Blagaja.

Roman.

Spisal Rado Murnik.

31.

Ljubljana je bila vsled svoje izredno ugodne lege od nekaj važno trgovsko mesto, saj je stala v dolini med prirodnimi zgradbami, ob reki, plovni že od izvira in izlivajoči se v Savo, ki je nosila kljunaste tovarne ladje proti daljnemu iztoku. Kar so za mrzli sever in vroči izhod prinesle barke blaga iz tujine po morju v Trst in kar so ga dotovorili po kopnem, vse so pošiljali skozi Hrušico ali Planino na Vrhniko, odtod pa po Ljubljanci in Savi v cvetoči stari Sisek in potem dalje proti jutrovim deželam. Velikanske množine gorenjskega in drugega železa so morale skozi Ljubljano v Neapolitansko in dalje v Italijo.

Velevažno lego ljubljanskega mesta so kmalu spoznali tudi nemirnega Ahasvera nemirni sinovi. Židje so se prvi naselili v Novem trgu, na levem bregu Ljubljanice, in šele pozneje so se nastanili tam tudi plemenitaši. Ljubljanski „ghetto“, židovski oddelek, med Ljubljano in Gosposko ulico, je imel le dve jako ozki in temni ulici. Večjo je odlikovalo ponosno ime Dolga ulica (pozneje, že za Valvasorja, Židovska ulica); manjša pa se je imenovala Kratka ulica (pozneje Reverenčna uličica ali Židovska steza). Zlogolki Ljubljančani so ji pa imenovali Umazano ulico in Stezo vseh slabih dišav; nekateri so jima dajali še bolj drastične in žaljive priimke.

V teh dveh zatohlih, mračnih uličicah so prebivali Židje, sami zase, strogo ločeni od drugih Ljubljančanov, kakor v pregnanstvu. Ondukaj, na levem bregu, ni imela mestna gosposka nobene pravice. Judje so imeli svoje sodnike; imeli so tudi svojega redarja, ki je skrbel za mir in varnost, zatvarjal v mraku in pred Velikim tednom vrati ob vhodu Dolge ulice in konec Kratke ulice ter zapiral nepokorneže v temno ječo ob severnem mestnem zidu. V tem neprijaznem zakotju so životarili Židje po pravilih in naukih mišne in gomare, po zakonih talmudovih, kakor so jih sestavili njih največji kahomim, modrijani, in uživali skromno, kar jim je dal njih Jehovah. Največ se jih je bilo priselilo iz Primorja, iz Italije in Nemčije; zato so govorili čudno mešanico.

Dolga ulica je bila malone ves dan v senci, v otožnem mraku. Domovi bogatinov so bili zidani, drugi so bili leseni in okrašeni le z gobami in mahom na trohlih stenah in strehah — vsi pa so bili okajeni, očrneli. V vsaki hiši je bila vsaj po ena gornjica s premično streho; na praznik šatorov so dvignili to streho in jo nadomestili s smrekovimi vejicami. Ker so molela gorenja nadstropja nad dolenja in so si obtemtakem stale hiše zgoraj še bliže nego zdolaj, zato je sijala modrina majnikovega neba le kakor skozi ozko razpoko v prepad.

„Glej, glej, kako lepa prilika za zaljubljeno mladino!“ si je mislil vitez Ahac. „Najvišja okna na obeh straneh so si tako blizu, da si moreta Izak in Rebeka kar lepo doma, vsak v svojih copatah stiskati roke in se poljubljati; posebno takrat to ni napačno, kadar je ulica polna snega ali pa blata. Koliko globokih vzdihov, koliko sladkih prilizovanj, koliko strastnih priseg so slišale te stare strehe! Toda, kako tema mora biti tu oblačne meglene dni pozimi! Ne domoval bi tukaj za nič — rajši v vsaki bajti na kmetih.“

Vsa okna v prizemlju so bila zavarovana z zarjavlimi prašnimi mrežami in oprežena s pajčinami; odpirala se je v njih le mala linica. Stari trg — to je Ljubljana na desnem bregu — ni bil kdove kako čeden in blagovonjav; v primeri z docela zanemarjenim židovskim oddelkom pa je bil vendar — vsaj včasih — vzorno čist in snažen. Ker je Dolgo ulico zapiral del visokega severnega zidu, zato jo je mogla dodobra prepihati le močna burja; slabši vetrovi pa skoraj niso mogli dovajati svežega zraka v to ozko tokavo. Vitez Ahacu je kar sapa jemalo v slabovonjavi soparici. Stanovalci so metali vse nepotrebno skozi vrata na ulico in grozovit je bil duh po razlitih pomijah, po dimu, po trohlobi, po usnju, po kosteh, po gnijočih capah. V Kratki ulici je prebival klalec in pekel gosi; odtod je skrajno neprijetno zaudarjalo po smodeči se gosji masti, od drugod pa po zabeli in čebuli in po vsakojakih drugih, v srednjem veku obče priljubljenih in pretirano rabljenih dišečinah in začimbah.

Vitez Doljanski je gromko kihnil in vzdihnil: „Bog se usmili! Tukaj diši pa res prav po Judeji, po domovini „foetentium Judaeorum“, kakor bi rekel cesar in filozof Mark Avreljij.“

Zdajci je zaslišal čudno kričanje jasnih otroških glasov iz judovske šole. Prišel je mimo sinagoge, molilnice. Že pred XIII. stoletjem je stala ta na ogalu Dolge in Kratke ulice krasna sinagoga; leta 1213. pa so jo prezidali in okrasili tako, da je bila lepša od

vsake ljubljanske cerkve. V sinagogi je bilo vedno nekaj molilcev; kasidim, pobožniki so čepeli na klopeh ali šepetali ob vratih — menda o kakšni dobri kupčiji; v molilnici je preganjani Žid iskal in našel svoj duševni mir in srečo, s fanatično gorečnostjo vršec verske dolžnosti.

Vitez Ahac je postal par trenutkov in pozorno motril motna okna poleg sinagoge. Ondi so Židje baje vsako leto opolnoči med Velikim četrtkom in petkom zaklali ujetega krščanskega otroka in rabili kri nedolžne žrtve za svoj praznik passah. Kristjani so jih dolžili ritualnih umorov, kakor so dolžili svoj čas poganski Rimljani kristjane.

Izprva so živeli ljubljanski Židje mirno in zadovoljno v svojih umazanih uličicah. Sčasoma pa so se zamerili huje in huje stanovom in meščanom. Zakaj polagoma, skoraj neopazno, so izvili drugoverni naselniki ljubljanskim trgovcem malone vso kupčijo iz rok; skubli in odirali so gospodo in meščane. Varčni, oziroma skopi, podjetni, marljivi, pretkani, vztrajni, trezni, so ljubljanski Hebrejci neizmerno obogateli s svojim prirojenim trgovskim duhom, po svojih velikih kupčijah s Hrvati, Ogrji in Italijani. Poleg veletrgovcev, posojevalcev in menjalcev denarja je bilo tudi mnogo manjših trgovcev, zlatarjev, žitarjev, krznarjev, kupčevalcev s svilo in prekupovalcev stare šare. Bavili so se z vsakim poslom, ki donaša lahek in dober zaslužek. Krščanski trgovci, zlasti potratni, lakomiselni vinski bratci so jim zavidali njih trgovsko preudarljivost in njih uspehe ter se bali njih zmagovite konkurence. Tudi aristokratje jih niso gledali posebno prijazno. Plemenitaši so potrebovali vedno mnogo denarja: zdaj za stavbe, zdaj za vojne priprave, zdaj za odkupnino ujetih sorodnikov. Malone vsi so si izposojevali potrebne vsote od Judov za sila visoke obresti. Koliko ponosnih, sijajnih kavalirjev je bilo zaznamenovanih v dolžnih bukvah umazanih Hebrejcev! Ne iz verskega sovraštva, marveč iz gospodarskih ozirov so se jeli bojevati stanovi in narod proti Židovstvu. Meščani so jih črtili bolj nego plemenitaše. Celo njih varčnost so jim šteli v zlo. Zdaj so jim očitali, da trgujejo tudi z okuženimi kožami in okuženo volno, zdaj so jih dolžili, da so zastupili ljubljanske vodnjake. Robato so se norčevali z njimi, jih zbadali, jih devali v nič in jih poniževali, zasramovali ob vsaki priliki. Veliki teden se ni smel noben Žid ganiti z doma in vsak Veliki petek je dobil predstojnik židovske srenje brco ali klofuto. Pozneje so jih mrzili Ljubljančani tudi kot sovražnike prave vere. Oponašali so jim, da

so potomci onih vekomaj prokletih morilcev, ki so mučili in križali Zveličarja. Dolžili so jih, da kradejo in koljejo krščanske dečke. In starodavna Dolga ulica in steza sta slišali divje krike in obupne vzdih, ženket morilnega orožja in grgranje umirajočih v okrvavljenem prahu . . .

Tuintam se je odprla lina, iz nje se je pomolila mastna glava z otožnim obrazom in žalostne oči so gledale za vitezom Ahacem. Na pragih so čepeli kljukonosi ozkoprсни možje v dolgih sivih ali črnih kaftanah ali v pisanih kamižolah. Nekateri so bili pokriti z okroglim, skledi podobnim klobukom, ki je imel zgoraj gumb; drugi so imeli na glavah kučme z repki pred ušesi. Od senec so jim viseli dolgi sesvedrani kodri, pajes. Vsi so bili bradati, zakaj judovski zakon jim je pripovedoval, brado striči ali briti. Dekleta in žene so bile oblečene v pisane obleke; lase so jim zakrivale oglavnice, okrašene z raznobarnimi biseri. Nekateri so imeli okoli vratu na motvozu nanizane plodove koristnega česna, baje izbornega sredstva zoper pogubno kugo. Vsem pa je bila na prsih in na hrbtu prišita rumena zaplata. Ta krpa je bila podolgasto okrogla in približno tako velika kakor gosje jajce. Nositi jo je moral vsak Jud in vsaka Judinja od svojega dvanajstega leta; nekateri so jo imeli tudi na klobukih, oziroma na tančicah. Ta rumena „judovska krpa“ je izključevala Žide iz družbe sodobnikov in jih poniževala, tlačila, trla ob vsakem koraku, ta rumena krpa je bila neusmiljeno znamenje ljutega prokletstva . . .

Omejeni na svoj ghetto, niso poznali druge zabave, nego v sinagogi in v obitelji. Verno so uvaževali talmudov uk: Komu velja rek psalmistov: „Blagor njemu, ki dela po pravici in vsekdar deli dobrote!“ Onemu, ki hrani svojo družino! — Še preden je dosegel fant dvajset let, je že mislil na ženo in družino. Ob ogalih, po vežah, pri odprtih oknih gorenjih nadstropij, povsodi je bilo polno črnokodraste, židovske mladine. Gologlavi, bosí, odeti v povaljane cunje, so se igrali umazančki za bučeve peške, za orehe, se smejali, kričali, peli svoje izvirno izmišljene napeve. Ko pa so zagledali širokoplečnega moža s strašnim mečem in zaslišali rožljanje težkega orožja in ženketanje velikih ostrog, se jih je polotil strah kakor pred samim Herodežem, dasi tujega gospoda niso videli prvokrat. Mahoma so nehali kričati, pobrali svoje peške in orehe in si šepetali na uho. Kako se pa tudi ne bi bali silnega viteza, ki je stopal tako mogočno in strumno, da se mu je kadil prah izpod podplatov! Manjši so kar ušli in se skrili materam za krila in s

plašno radovednostjo gleducali iz zavetja. V vežah so renčali in lajali psi.

Vitez Ahac pa je modroval sam pri sebi: „Ako bi imel dar zgovornosti, bi tem hudovernikom že dopovedal, v kakšnih zmotah blodijo. Dopovedal bi jim, kakšna neumnost je, braniti se klobas, kadar ni post, klobas ki so vendar tako dobre, akotudi niso košer! O, kakšna zaslepljena reva je človek, ki misli, da doprinaša posebno dobra dela, ako uživa le goske in backe! O da bi mogel izpreobrniti blodne duše in jim prižgati luč prave resnice! Navihani so Židji res na vse plati, toda hudo prismojeni so tudi. Ker pa žalibog nimam daru zgovornosti, bom rajši lepo molčal in nikogar ne bom silil k večnemu zveličanju. Zdaj pa le k Aronu, da dobim kaj denarja, sicer zvečer ne bom mogel pri Veselem medvedu igrati z mojstrom Pilkom.“

Starinar Aron je barantal s svojo staro šaro v sobici na desni strani Dolge ulice. Vitez Ahac je zavil v hladno vežo. Ondi je na kupu stare obleke sedela Aronova postarna žena Debora (Čebela). Obličje ji je bilo ožoltelo, upalo. Lase ji je pokrivala ogoljena oglavnica, ozaljšana s črnimi steklenimi biseri; ob dolgi temni obleki so ji viseli ključi. V naročju je imela desko in izbirala lečo; ko je spoznala viteza Ahaca, je vstala, odložila desko z lečo in se globoko priklonila debelemu gospodu.

„No, mati Debora, kaj pa oča Aron?“ jo je nagovoril dokaj prijazno.

„Ga ni doma, presvetli gospod grof.“

„Vitez sem, mati, vitez pa noben grof. Nemara me pozneje kdaj doleti grofovska čast. Kam pa je odneslo Arona?“

„V Maribor.“

Maribor je bil središče judovskih trgovcev na Slovenskem.

„Hm, v Maribor. Eh, to je nerodno! Kdaj pa se vrne?“

„Eišer (nemara) drugi šabes (soboto). Prej ga gotovo ne bo domov.“

„Zlomka! To mi je jako narobe . . . Kako pa že kaj, mati Debora?“

„Slabo, slabo, prejasni gospod! Tako zdrava bodiva midva, gospod in jaz, kakor je moj mož dober baldover (kupčevalec). Ali revah (dobiček) je premajhen. Povsodi se trudi moj Aron — sto let naj živi od danes dalje! — povsodi se peha, v Mariboru, v Celju, v Ptujju, v Radgoni, v Judenburgu in tudi gori v Šent Vidu, v Velikovcu, v Brežah in kaj vem, kje še — pa nima in nima sreče. Pred

dvema tednoma so ga napadli in oropali madžarski tolovaji; toliko da jim je ušel, siromak. Tukaj pa sploh ne more narediti dober masematen (kupčijo). Vsi Ljubljanci so naši rešoi (sovražniki), akotudi so sami ali njih očetje večinoma priseljenci. Prede nam huda. Nihče ne izplača obresti, kaj šele dolgove! Tako res naj bova zdrava in srečna moj mož in jaz, kakor so dolžna pisma dandanes le ničev papir!“

„Bo že bolje, le nikar ne obupajte!“ jo je tolašil vitez. „Morda pridem drugi pot. Pa zdravi ostanite!“

„Zdrav in srečen tudi gospod vitez!“

Krenil je dalje. Jezilo ga je, da Arona ni bilo doma. Od njega si je že večkrat izposodil denarja, ali pa zastavil svoje dragoceno bodalo. Žid mu je dal vselej rad, kolikor je vitez zahteval, in svojega dolžnika ni odiral s previsokimi obrestmi.

„Kam pa zdaj?“ je premišljeval. „Denar moram dobiti na vsak način!“

Spomnil se je Aronovega sorodnika Šmula (Samuela). In hipoma ga je minila slaba volja, ko se je domislil, da ima Šmul mlado hči, najlepše judovsko dekle v Ljubljani.

Josip Premk:

Letoviščarji.

V.

Dasi je imel gospod Bernik, kakor so trdili Zapotočani, desetkrat toliko denarja kakor stari Merčon, bi bil tisto jutro sodil marsikdo vendar narobe; kajti trnski gospod je šel po okrajni cesti v oguljeni suknji, ki ga je bolj izdajala za kakega občinskega pisarja, nego za graščaka in umirovljenega profesorja. Gospodar Merčon pa je sedel ves prazničen na svetlem koleslju in zdaj pa zdaj nekoliko ošvrknil lepo rejenega konjiča, kakor da hoče čim prej dohiteti starega Bernika, ki je hodil proti svoji navadi naglo.

„Če ste namenjeni v trg,“ ga je ogovoril Merčon in ustavil konjiča — „bi dejal, da je pametneje, če prisedete. Kaj bi gazili prah, ko je na vozu prostora za štiri.“

Gospod Bernik se je dotaknil s kazalcem svojega širokokrajnega klobuka in ni odgovoril ničesar. Merčon si je mislil, da mu mogoče ni po volji njegovo povabilo in je že vzdignil bič in nategnil va-jeti, takrat pa je pristopil gospod Bernik s smehljajočim obrazom.

„Glejte, glejte, skoro vas nisem spoznal.“

Nato je prisedel in Merčon je pognal.

„Zdaj imate doma tudi sina, kaj ne?“ je povprašal Merčon. „Včeraj sem ga videl iti skozi vas. Presneto lepo se je razvil v teh treh letih, kar ga nisem videl.“

„Pred štirimi dnevi je prišel,“ je pritrdil Bernik — „pa mi je že včeraj povedal, da ne ostane dolgo. Saj sem vedel, da bo tako.“

„I seveda, družbe nima, se pa dolgočasi. Danes pride Janko, moj sin, saj ga poznate, tudi z vašim gospodičem sta znana, nemara se bosta razumela in si vedela kako pregnati dolgčas.“

„Sem slišal, da pride,“ je prikimal Bernik in postrani pogledal Merčona, kakor da hoče izvedeti z njegovega obraza kaj več, nego mu je povedal, a Merčon je gledal modro in nekako samozavestno predse, potegnili potem iz žepa veliko srebrno uro, in ko je spoznal, da je časa dovolj, je povsili bič in vajeti, da je stopal konj počasi in enakomerno.

Gospod Bernik se je sklonil in podprl brado s kljukasto palico; videlo se je, da mu ni do pogovora in šele, ko sta prišla do prvih trških hiš, je potrepal Merčoma po rami in mu namignil naj ustavi.

„Jaz imam opravka na davkariji, vi pa peljete na postajo, je bolje, da tukaj izstopim,“ je zamrmral in naglo stopil z voza. Potem pa mu je podal roko in ko jo je zopet odtegnil, je imel Merčon v roki tolar.

„Oho, tako pa ne!“ je vzkliknil, pa gospod Bernik se je delal, kakor da ne sliši njegovega klica in je kmalu izginil med hišami.

Merčonu ni preostajalo drugega, nego da spravi tolar v žep, potem pa je pognal proti postaji, ki je stala na drugem koncu trga.

Ta in oni izmed tržanov, ki ga je poznal, se je sicer malo začudeno ozrl za njim, kajti Merčon navano ni prihajal ob delavnikih v trg tako prazničen, a malokdaj s kolesljem, ki je bil v Zapotoku redka prikazen, saj sta ga imela samo župnik in Merčon.

Nasproti nezatne postaje je stala na drugi strani ceste mogočnejša enonadstropna hiša z znano gostilno, kjer so obstajali navadno vsi vozniki, ki so imeli opravka na kolodvoru. Tisto dopoldne pa ni bilo niti enega voza in še Merčon si je nekaj časa pomišljal, ali bi ustavil tam ali zapeljal naravnost pred postajo. Naposled se je vendar odločil za prvo in se počasi skobalil s koleslja.

„Zgodnji ste, če ste prišli k vlaku,“ ga je pozdravila oštirka na vežnem pragu. „Dobre pol ure boste še čakali, če ne bo še kaj zamude.“

Merčon je pogledal na svojo veliko žepno uro nekako neverjetno, potem pa je zamahnil z roko. „Bolje prej nego poznej,“ je dejal. „Sicer se ne pripelje ne cesar, ne škof, ampak samo moj sin, pa ga vendar prinesite pol litra, prav pošteno sem žejen Deset bo komaj, pa že pripeka kakor opoldne.“

Zavaljena oštirka je izginila v vežo in za njo Merčon. Ko se je čez kake četrt ure zopet pojavil med vrati, je sukal med zobmi dolgo viržinko in pihal dim daleč predse ter stopal počasi preko ceste proti postaji.

Kmalu nato se je začul iz dalje rezek pisk in čez par hipov je došel vlak na postajo.

Najprvo je prišlo iz veže nekaj trških trgovcev, za temi je stopal gosposki človek z velikim usnjenim kovčegom, ki je kimal Merčonu že oddaleč.

Merčon se je globoko odkril in kazal silno prijazen obraz.

„Preprijazni ste, gospod Merčon,“ je hitel zgovorno gosposki prišlec — „gotovo vam je povedal brat, da pridemo danes in s tem vlakom.“

„Ne, o ne, gospod Košir,“ je hotel pojasniti Merčon gospodu Koširju, pa mu je prestregla besedo gospa Koširjeva, ki je pristopila s precej mlajšo družico. Dasi je Merčon še ni poznal, jo je sodil po pismu takoj za njeno mlajšo sestro.

„Ali ste pripravili vse, kakor smo vam sporočili?“ je povprašala gospa Koširjeva sila prijazno, potem pa se obrnila proti sestri. „Vidiš, to je naš novi gospodar, tisti gospod Merčon, o katerem sem ti že pravila. Pa kako, da ste prišli?“

Merčon pa je tistikrat zagledal nedaleč od sebe še drugega gosposkega potnika, ki ga je seveda takoj spoznal za svojega Janka, in malo je manjkalo, da ni povedal Koširjevi gospodi kar na kratko, da ima zdaj opravka z drugim. Pa tega ni storil, kajti Janko je že prej zapazil svojega očeta in je obstal nekoliko oddaljen, ker ni poznal gospode, s katero se je razgovarjal oče. Ko je sin uvidel, da ga je zagledal tudi oče, je pristopil z lahnim naklonom.

„Zaradi tegale sem prišel, vidite,“ je zdaj na kratko razložil Merčon vzrok svojega prihoda. „To je moj sin, saj sem vam že pravil lansko leto, ko smo ga pričakovali, pa ga ni bilo na počitnice.“

Janko se je predstavil vsem trem in ko je slišal ime Košir, mu je bilo tudi jasno, kako da se oče razgovarja s to gospodo; kajti da prihajajo Koširjevi čez poletje na stanovanje k njegovemu očetu, o tem mu je že oče poročal.

„Kaka sreča, gospod doktor,“ je povzel Košir, „da ste prišli vsaj letos. Lansko leto sem vas težko pričakoval; saj veste, da ljubi človek na deželi kake izlete in vam je gotovo znana okolica daleč okrog. No, letos, če ostanete kaj časa doma in če ne boste odklanjali moje družbe, pa splezava na kak grič, ali ne?“

„O, gospodu doktorju se bo ravno ljubilo laziti po gorah,“ ga je zavrnila soproga. „Človek, ki prebije toliko časa pri učenju, si pač rad nekoliko oddahne in odpočije.“

„Kako dolgo ostanem doma, še ne vem,“ je odvrnil Janko in pogledal očeta nekako resno, kakor da ga hoče opozoriti, naj nikar ne puha tobakovega dima naravnost gospodični v obraz, ki se je že parkrat vesovit v neprijetno dišeč oblak sčemeril v tako protestne poteze, da je bilo Janku naravnost neprijetno. „Toda par tednov preživim najbrž doma.“

„No torej, potem se pa že še kaj pogovorimo,“ je dodal gospod Košir. „Jaz stopim sedajle k bratu. Čudno, da ni prišel na postajo. Poleg tega pa preskrbim tudi voz —“

„Kaj niste prišli z vozom?“ se je obrnil Janko proti očetu.

„O, seveda sem prišel, kajpak, da sem prišel —“

Janko je pogledal gospo Koširjevo in gospodično sestro Amalijo z nekakim pomislekom, potem pa je z nasmehom dostavil:

„Ako se blagovolite gospoda poslužiti našega voza, vam je na razpolago; kaj boljšega boste v tem trgiču itak težko dobili, prostora pa je dovolj.“

„Če je tako, gospod doktor,“ mu je segel Košir v besedo, „potem pa izročam ženstvo v vaše varstvo, jaz imam itak opravka pri bratu in pridem v Zapotok popoldne.“

Gospa Koširjeva in gospodična Amalija sta se pogledali, kakor da se hočeta povprašati za svet, a ker menda nobena ni nasprotovala Koširjevemu predlogu, sta molčali; molčal je tudi oče Merčon, dasi mu ni bilo vse tako po volji, kakor so mislili drugi. Godrnjal je mož na tihem, da se briga sin več za tujo gospodo nego zanj in jo naposled povabi celo k sebi v koleselj, da niti med potjo ne bo mogel izpregovoriti ž njim nobene besede, ki bi je ne slišala nepoklicana priča. Nameraval mu je povedati marsikaj o svojih načrtih in namenih, sedaj pa stoji pred njim, kakor da nima pravice izpregovoriti poštene besede. In to ga je tako ozlovoljilo, da je molče odšel preko ceste in pričel pripravljati za odhod.

„Torej do svidenja, gospod doktor,“ se je poslovil gospod Košir — „in še enkrat hvala za uslugo, ki ste jo nam izkazali takoj ob prvem srečanju.“

Janko se mu je naklonil, potem pa spremil njegovo soprogo in njeno sestro Amalijo do voza, kjer jima je prepustil udobnejši prostor na končnih sedežih, sam pa sedel njima nasproti, med tem ko se je povzpел njegov oče spredaj na kozla. Modro se je držal oče Merčon; zgornja ustnica mu je silila čez spodnjo, kakor vedno, kadar mu ni bilo kaj po volji, nato pa je menda iz samega veselja, da mu je prepustila gospoda častni sedež na kozlu, udaril tako temeljito po konju, da se je vzel na zadnji nogi in premaknil kolese s silnim sunkom.

„Koliko časa se bomo še vozili?“ se je obrnila gospodična Amalija proti sestri, ko je bil voz že zunaj trga in so se širile ob obeh straneh okrajne ceste bogate žitne njive.

„Eno uro, ali ne, gospod doktor?“

„Tako nekako,“ je odvrnil Janko. „Ali gospodična še ni bila nikdar v tem kraju?“

Gospodična Amalija je odkimala in pogledala Janka s svojimi velikimi, temnimi očmi, v katerih se je svetila drznost in živahnost.

„Še nikoli,“ mu je odvrnila z visokim glasom in se nasmehnila menda samo zato, da so se ji zasvetili med napetimi rdečimi ustnicami drobni beli zobje, česar seveda Janko ni prezrl. Imela je gospodična Amalija komaj devetnajst let, in ta mladost je dihala svojo nežnost iz vseh udov, iz vsakega pogleda in vsake kretnje; njeno polt so nežno potemnili žarki južnega solnca in tudi v obrazu gospe Koširjeve so se še branili starosti sledovi iste lepote, vendar je bilo na njej vse bolj velo, hladno in brez vablјivosti, česar se je menda zavedala sama, kajti njeno obnašanje in celo njena govornica je bila brez vsakega ognja, hladna in mirna, kakor da po nečem žaluje.

„Toda zdi se mi, da je ta kraj lep,“ je dostavila in se ozrla naokrog. Tudi Janko je pogledal po širnih rumenih njivah, ki so se širile tja do zelenih holmov, od koder so gledale v dolino lične bele cerkvice. Dan je bil jasen, visoko nebo je bilo razpeto od vztočja do zapada, kakor modra jezerska površina in zrak je bil tako miren in težak, da ni zatrepetala niti ena žitna bilka.

„Da, lep,“ ji je pritrđil Janko, kajti v srcu je čutil neko milino, ko se je po štirih letih zopet vozil po domačem kraju. „Sicer pravijo, da se zdi vsakemu rojstni kraj najlepši, ali ta košček zemlje bi lahko vzlјubil tudi vsak tujec. Sicer pa boste imeli sami priliko spoznati, če je v mojih besedah kaj resnice.“

„Da bi bilo tako,“ se mu je nasmehnila — „sicer prihodnje leto gotovo ne pridem. Še letos sem se težko odločila, kajti tam

ob morju je tudi tako lepo“ — in gospodična Amalija je za hip zatisnila oči, kakor da hoče v duhu še enkrat preživeti ta ali oni nepozabni dogodek, ki ga je doživela tam ob morju . . . „Ali ste že videli morje?“ ga je vprašala potem nenadoma.

„Da,“ ji je pritrdil Janko in gledal zvesto v njene žive oči.

„Ali ni krasno?“

„Gotovo,“ ji je priznal — „ampak tiste mogočne lepote ne bi mogel primerjati z mičnostjo tega kraja. Tam se razmahne duša v čudno razkošje, tu sanja v tihem miru. Seveda so takšna čustva precej odvisna od človeškega temperamenta; saj veste, da ne čustvujeta enako niti dva človeka.“

„To je res,“ mu je pritrdila po kratkem pomisleku. „Mnogo pa je pri tem odvisno tudi od različnih okoliščin in razmer, v katerih človek živi.“

Janko je zaslutil, da ga ni razumela in je skušal napeljati pogovor na navadnejše stvari, ampak zdelo se mu je, da je ravno prisotnost gospe Koširjeve vzrok temu dolgočasnemu in prisiljenemu govoričenju. Amalija se je sicer zanimala za vse in Janko je z naslado poslušal vsako njeno besedico, a od časa do časa se je ozrla na svojo starejšo sestro, kakor da ga hoče opomniti, da je v njeni družbi še nekdo in beseda ne sme tako prosto na dan, kakor bi morda želela.

„No, hvala Bogu,“ je naposled zavzdihnila gospa Koširjeva, ko so se pripeljali do prvih vaških hiš. „Pomislite, od polnoči pa do sedaj na vožnji, to je nekaj groznega.“

Kmalu nato je koleselj obstal pred novo Merčonovo hišo in Merčon je zlezal s kozla.

„Doma smo,“ je dejal. Gospodična Amalija pa je gledala na vas in na svoje novo bivališče, ne da bi se premaknila.

„Tu gori v prvem nadstropju bomo stanovali?“ je povprašala čez nekaj časa. A tistikrat se je pojavila na oknu v pritličju svetlolasa dekličja glavica, ki se je sicer hitro zopet umaknila, a vendar prepozno, da bi je Amalija in Janko ne opazila.

„Kdo stanuje tu spodaj?“ je povprašala še radovedneje; Janko pa je zamahnil z roko in odvrnil malovažno:

„Menda učiteljica, kakor mi je nekoč pisal oče; ne vem, kako ji je ime.“

Nato je stopil z voza in pomagal tudi njej, za kar se mu je zahvalila Amalija s tako ljubečim pogledom, da je postalo Janku gorko v licu in srcu.

VI.

Mladi Merčonov doktor se je vračal na večer istega dne proti domu, ko je udarila ura v zapotoškem zvoniku že enajst. Zamudil se je bil pri domačih, dasi mu je bilo zelo malo do vse tiste radovedne in gostobesedne družbe, ki se je zbrala na očetovem domu. V tujini je mislil sicer mnogokrat na dom in večkrat se mu je zahotelo v družbo teh otročje radovednih vaščanov, ki jih je poznal že kot otrok in so se po svojih mislih in srcu kaj malo izpremenili. A zdaj, ko se je razgovarjal z njimi, so se mu zdeli skoro smešni: vsaka malenkost, ki jo je izpregovoril, jim je bila važna in imenitna, dasi je on sam komaj vedel, kaj govori. Težko je čakal ugodnega trenutka, ko bi se lahko poslovil in odšel. Zavedal se je, da ravna napačno, da sta opazila mogoče celo oče in mati njegovo hladnost in redkobesednost in ga sodila bogve kako krivično. Ko pa je stopil na prosto v hladno poletno noč, ki je gledala na Zapotok skozi tisoč belih zvezd, mu je postalo v srcu naenkrat nekako prazno, skoro da ga je obšla tiha žalost, dasi sam ni vedel zakaj in čemu... Preteklost se je razgrnila pred njim z vsemi enako otožnimi hipi in prihodnost mu je namigavala s svojo temno zagonetnostjo, da je odšel po vasi s sklonjeno glavo. Skušal si je pregnati te neprijetne misli na vse mogoče načine. Postajal je pred hišami in mislil na tega in onega, ki je pohajal z njim v vaško šolo in živi sedaj kot gospodar ali pa v tujini bogve kje, spominjal se je deklet, s katerimi se je šalil kot dijak in so sedaj omožene, morda že vdove ali bogve kako... Petnajst let bo že od tistega časa, ko je prvič zapustil Zapotok in odšel v mestne šole. Kako vesela in mogočna je bila tista pot, kako velika je bila misel na daljni zmagoslavni konec... In zdaj je končal to dolgo pot in kaj ima od vsega? Zopet stoji pred začetkom, pred novim življenjem, in kje je tisti srečni končni cilj, poln zadovoljstva in sreče, ki ga je sanjal nekoč?

Mesec, ki se je do tedaj hinavsko plazil za oblaki, je pogledal na Zapotok v vsej svoji bleđi luči; okrajna cesta se je zasvetila in raztegnila v daljo kakor sivkast trak, senca Merčonove hiše pa se je sklonila daleč po travniku.

Janko je stal pred hišo in gledal v pritlično okno, kjer se je svetil ob kraju zavese ozek pramen medle luči, ki je gorela v sobi. Za hip mu je pohitelo preko srca kakor prijeten oddaljen klic iz pozabljenih časov, kajti še vedno se ni mogel popolnoma pobratiti z mislijo, da živi tisto ponosno dekle, ki je vrgla nekdanj v njegovo

dušo tako bridko bol, v njegovi rojstni vasi kot učiteljica. Sicer že davno ni več mislil na tiste dni in je bil prepričan, da bi ostal popolnoma hladen, pa naj bi stopila predenj še tako mameča in krasna, ampak v dnu duše mu je tlela samo želja, da bi jo srečal nekoč, kakršna je bila takrat, še vedno zavedajoča se svoje lepote, prav tako ponosno in mrzlo. Kruta je bila želja, kakor je bilo kruto njeno preziranje in zasmehovanje in skoro da sčasom ni mislil več niti na to, ker mu je bila neprijetna nanjo vsaka najneznatnejša misel. Tisto popoldne pa so oživali v njem zopet vsi spomini baš zaradi tega, ker se je njegova nekdanja želja, kakor je sklepal iz učiteljevih besed, napol izpolnila. Ali kljub temu mu je bila misel, da jo bo moral srečati, skoro neprijetna. Zavedal se je sicer, da je morala spoznati, koliko resnice je bilo v marsikateri njegovi besedi, ali kljub temu bi videl rajši v svoji bližini še tako neljubega človeka, nego njo, na katero ni maral niti misliti.

Luč za zaveso je ugasnila in Janko se je nehote in brez vsake prave misli ozrl v prvo nadstropje. Okna so bila zagrnjena, mrzla mesečina se je svetila v steklu; toda on je čutil, da je za tistimi zagrjnjenimi okni prijetno in toplo . . . Pomislil je na njene vroče oči, na njeno nežno, zagorelo polt, a ko se je čez trenotek zavedel hipnega vzroka svojih misli in čustev, je stresel z glavo in nevoljno potisnil ključ v ključavnico.

V sobi je prižgal luč in izložil iz kovčega nekaj knjig, potem pa je pustil vse skupaj in stopil k oknu. Gledal je v noč in skušal misliti na svojo bližnjo bodočnost, pa se mu je zazdelo vse skupaj neumno kakor še nikoli. Iskal je vzroka svoji nezadovoljnosti in raztresenosti. mislil je na marsikaj, kar ni bilo prav nič v zvezi z njegovim življenjem. Naposled pa je prisodil vso svojo čemernost na rovaš utrujenosti in je legel v posteljo. —

Ko se je prebudil, se je smejala po vsej sobi rožna svetloba. Pogledal je na uro in se je začudil, zakaj bilo je še zgodaj. Nekaj časa je premišljal, ali bi vstal ali spal še dalje; toda počutil se je tako svežega in spočitega, kakor še nikoli po daljši vožnji.

Odprl je okno in se naslonil na podboj, da bi se navžil svežega jutranjega zraka. Na vasi pa se je že oglasilo življenje. Pastirji so se klicali z zategnjenimi, visokimi glasovi, tupatam se je začul nerazločen ropot in šum, od travnikov, ki so dihali onstran vasi svoj sveži rosnj vonj, pa je prijetno zvenela kosa. Zrak je bil svež in poln dišav sočnega zelenja, nebo se je kopalo v čisti jutranji luči

in Janku se je zdelo, da je vsa mlada narava prevzeta neke tajne milobe in moči, ki jo je razlilo zlato solnce od gor do gor.

Ko se je opravil in stopil na cesto, je nekaj časa premišljeval, ali bi stopil gori k domačim, ali na izprehod na polje. Naposled pa je odšel dol po cesti do napol porušenega znamenja, mimo katerega je vodila kolovozna pot preko travnikov, ki so bili že večina pokošeni. Spominjal se je, kolikrat je hodil kot dijak med počitnicami po tisti poti na vse zgodaj, potem pa navadno zavil preko brvi proti zaloškemu mlinu, kjer je marsikdaj srečal profesorja Bernika, s katerim sta potem skupaj lazila za različnimi hrošči in metulji. Če je bil lov bogat in gospod Bernik dobre volje, ga je povabil tudi v grad, kjer je preživel v družbi njegovega sina Arturja marsikako veselo uro. Dasi je bil Artur nekoliko starejši, sta se vendar prav dobro razumela. Artur je študiral takrat že na trgoski akademiji, snoval za svoje bodoče življenje visoke načrte, ki so se mu bogve kako izpolnili, kajti sedaj je lahko že dve leti v službi. In gospod Bernik — bogve, ako ga še veselijo hrošči in metulji. Morda bi ga komaj spoznal, postaral se je gotovo, saj je bil že takrat ves slaboten in siv. —

Ves zatopljen v preteklost Janko ni opazil, da se bliža brvi, kjer sta stala učitelj in učiteljica Kristina, ki pa ga tudi nista zapazila. Gledala sta v vodo, kamor je kazal učitelj s palico, z levico pa je včasi zamahnil, kakor da se nad nečim krega. Ko se je okrenil in hotel menda pokazati na drugo stran brvi, je razprl oči v veselem začudenju in zamahnil z obema rokama.

„Zgodnji ste, gospod Janko! Kaj ste prišli tudi vi nad sulca?“ je vzkliknil in mu hitel nasproti.

Janko je obstal in na obrazu se mu je poznalo, da je skoro v zadregi.

„No, kaj boste stali in gledali,“ je veselo besedičil učitelj Možina. „To je naša učiteljica, gospodična Kristina Pogorelčeva, če se še ne poznata. Tale gospod,“ je nadaljeval proti Kristini, ki je pobleдела, „je moj nekdanji učenec, sedaj pa doktor Janko Merčon.“

Janko se je poklonil, a ko je opazil njeno zmedenost, ji je podal roko in mirno dostavil:

„Prav vesel sem, da vas poznam, kajti učiteljica v Zapotoku ni kar si bodi —“

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila

Ivan Cankar, Milan in Milena. Ljubezenska pravljica. V Ljubljani 1913. Založil L. Schwentner. M. 8°. 149 str. Cena broš. 2 K 50 v, vez. 3 K 50 v.

V znani drami, pa tudi drugod je porabil Cankar motiv, da se vrača umetnik v domovino, kjer hoče svoje na tujem zasnovane načrte uresničiti in dati od svojega bogastva ubogi domovini. Pa pride in doživi razočaranje, ki je toliko, da ogorčen zapusti to dolino šentflorjansko in se zopet poda na svojo svetlo pot. — Lahko je zapustiti domovino, ki je tako majhna in borna, svet pa je velik in vabi z blestečo roko. Toda kam naj pobegne tisti, komur postane ves svet — domovina? In kdo bo tajil, da ni takih popotnikov? V mladostnih sanjah so si ustvarili svoj svet, lep brez primere; nemara so ga kdaj gledali v davnem, prejšnjem življenju, in ko potem odpro oči, da bi se nasitili lepote, sežejo z roko, da bi se naužili sreče, pa vidijo le krinko, pod katero ždi ostudna pošast. O nebeški ljubezni sanjajo, pred očmi jim lebdi Aphrodite Urania, toda povsod najdejo le njeno potvoro, Pandemos. In čim ostudnejši jim prihaja svet, tem večje je njih hrepenenje po čisti sreči, ljubezni in lepoti; noben vihar ne more ugasiti one lučke, ki sveti na dnu srca, nobena naslada ne more zabrisati onega obraza, ki sije kakor iz davnih, daljnih časov. Zato proč odtod, daleč od ljudi! In ko duša, vsa čista, hrepeni kvišku, vidi nad seboj luč, tako mirno in milo, v njej pa vabi — koščena roka, da jo sprejme k sebi v večnost in jo reši iz gnusnega objetja pohotne materijalnosti. Kajti le „v smrti je izpolnjena ljubezen“. To pomeni naslovna vinjeta in to je pač jedro naj-novejšega Cankarjevega dela. „Torej zopet stari pesimist!“ utegne kdo vzkliniti; jaz bi dejal, ne toliko pesimist kakor pretiran idealist. Cankar je pesnik hrepenjenja. Morebiti se to ni vselej dovolj povdarjalo, odtod večna njegova nezadovoljnost z realnim svetom, odtod njegove iz bridkosti in gnusa porojene psovke.

Platon uči, da je človeška duša v svoji predeksistenci gledala večnolepi svet idej, katerih se spominja tudi, ko je privezana na umrljivo telo, in videč njih medii odsev v materijalnem svetu, z bridkostjo zahrepeni po večni lepoti, hoteč se otresti ovirajoče materijalnosti. Isti motiv nahajamo v tej Cankarjevi povesti. Hrepenenje je človeku prirojeno in ne ugasne niti v najgršem močvirju, oglasi se naenkrat sredi uživanja, sredi naslade. Na drugi strani pa nam slika Cankar s sebi lastno zgovornostjo vso gnilobo in ostudnost tega sveta. Človek hiti od razočaranja do razočaranja; ne le v tihem domu, isto nas čaka tudi zunaj v velikem mestu, samo da je tu ostudnost „garnirana“. Namesto visoke tragedije se nam podaja le neumna burka, namesto zdravih jabolk črviha. Koliko bolesti je v vzdihu: Torej ni zvezd, vse je farsa, ljubezen je teta Fani, našminkana stara devica! „Tako je življenje dolg, zamotan, trudapoln račun, ob katerem človek presnuje dni in prebdi noči, zato da na koncu vseh koncev zapiše veliko, votlo ničlo“ (str. 95).

To življenje nam popisuje Cankar vzporedno na Milanu in Mileni, toda tako, da oba niti drug za drugega ne vesta. Javlja se pri obeh različno in vendar z istim koncem. Milan, poln idealnega stremljenja, zgodaj, mnogo prezgodaj, spozna ničevost sveta in se vrže s topo resignacijo baš v to življenje, češ da je najbolje se kar najhitreje privaditi temu močvirju; Milena pa skače od ekstrema v ekstreem, nekdanj razuzdana do nesramnosti, nato zopet pobožna do verske blaznosti, končno

pa se vda človeku, „ki je nekoliko rejen, nekoliko len in zelo neumen, toda za moža kakor nalašč ustvarjen“.

Zato ni čuda, da Milan in Milena, vsak po svojih skušnjah, gojita sovraštvo do vsega in do vseh, da si vedno bolj želita očiščenja in „osvobojenja od grobe teže telesa“. Pri Milanu se pokaže ta želja že kot dečku, ko skoči v ekstazi skozi okno na vrt, Milena pa je še pred poroko šla kropit neznanega mrtveca, zato se Milan veseli, ko mu mati umrje. Po tej logiki obema res ničesar ne preostane, kakor da gresta v smrt. Vsak je hodil svojo pot, toda oba sta prišla do tega rezultata, zato sta oba združena na dnu Blejskega jezera. —

Knjiga je pisana z veliko ljubeznijo, dasi smo pri Cankarju včasih občudovali že večjo sugestivno moč. In vendar nas ta logika ne zadovolji. Cankarjevi junaki hrepenijo po sreči, toda imeti jo hočejo popolno, čisto, takoj in brez truda; če je ne dosežejo, pa obupajo. Toda mi bi radi videli človeka, ki bi si sam z močno roko ustvarjal svojo srečo, korak za korakom, ki bi mu ne upadel pogum pri prvem neuspehu, temveč še z večjim zamahom poskusil drugič, tretjič, dokler se mu ne posreči. Ali res ni takih ljudi med Slovenci? Bilo bi to usodno za narod, ali pa Cankarja taki ljudje ne zanimajo. Toda kaj bi dalje o tem! Pravico ima gledati svet skozi svoje naočnike.

Dr. A. Dolar.

Anton Novačan Naša vas. II. del. (Biblioteka pisateljev sedanje dobe. III. zvezek) Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani 1913. 8°. 224 str. Broš. 3 K, vez. 4 K 50 v.

Druga knjiga našega Novačana je posvečena manom obžalovanega I. Groharja, imenoma občę znanemu chef-d'oeuvru „Sejalec“, ki ga slavi istoimenska uvodna pesem v prozi: v prostem ritmu valovijo deskriptivni stihii o njivi ter se potem razmahnejo v širji simbolični pomen. Nato je nanizanih sedmero črtic in silhuet, ne iz četrte dimenzije, marveč iz domačega žilja in bitja, zvečine mračno završenih predmetov, toda pretkanih tupatam z vlakni šaljivega in šegavega opisa, prikazanih zmeraj z mehko lagoto. Tu se vam predstavlja priletni Kuk, ko se mu je ravno na večer njegovih dni nasmehnila sreča, naklonivši mu terno, katere se veseli samo eno noč; rezki konec je s kratkimi stavki precizno zadet. Manj kondenzirani Pust psihološko razkrajka kal spoznanja o vesoljni ničevosti, prvo razočaranje, ki vzklije v razboritejšem dečku: če se taki duhovi intelektualno naobrazijo, morajo zapasti temnogledemu schopenhauerjanstvu. Za tiho mašo je plačal komaj 60letni petični kmet, da bi se vrnila ubegla ženka: šele razprežano popje k trhlemu štoru. Kakor nam jo nudi Volk, take pripovedi so v zimskem času po deželi kaj navadne; v tem slučaju je seveda Novačan prevalil dušeslovno odgovornost za krvavi razpletak na rame vaškega pripovedovalca. Pri sveti birmi je ostrogledi škof pred vso faro osramotil botra Coljo, kar je razdražljivemu in trdovratno ponosnemu možancu seglo tako do srca, da se mu je stemnilo v podstrešju; sklep izzveni prav diskretno. Podoben slučaj umske omračitve je eksemplificiran na Evici, ki pa se ji je zmešalo zato, ker je na Sv. Višarjih pozabila deviški venec. Poleg nežne blaznice je izdelan v akcentuiranem reliefu stari Adam, čudni vrač: v samotni bajti zdravi zno-relo stvarco, ob čigar toplem životu se prebudi v postarnih udih tajinstvenega vrača sla po pradavnem adamovskem grehu, tako da raje pogubi sebe in bolnico, nego bi jo vrnil očetu. Ugodno posrečena se mi zdi samoizpoved Evice (92), čudovito prisrčno doni nje vprašanje na uho razkuštranega padarja: „Ali nisi ti sv. Peter?“, dočim zaključne vrstice s priokusom romantične ironije razdirajo iluzijo. Tudi v naslednjem osnutku boste imeli dojem, da je pisatelj iskal in nesrečno našel klavzulo.

Sicer je zavrženi, a vendar zvesti zaljubljenec Mihelovje, ki gre na starost med trapiste, predoben s široko dobrodušnostjo v gladko kramljajočem tonu.

Zadnja povest obsega malone polovico zbirke. V duhu vidim višjo ali divinatorično kritiko, kako si bo nekoč v laseh glede problema, je-li Vaški Cyrano spočet brez Rostandovega semena ter zgolj iz nekake mode krščen na to že skoraj občno ino, ali veljaj nasprotna trditev. Skupne poteze bi bile: krepkonos, močan človek zgovorne in pesniške narave pomaga šibkemu, okornemu Adonisu približati se dekletu, dasi je na taisti naslov sam zaljubljen, zbog svoje lične nakaze vsekakor brezuspešno zaljubljen; ko je že prepozno, se izkaže, da zaželjena ženska ne gleda ravno s sovražnim očesom na vrlega nosana ... Brez ozira na rodovnik prikupnega junaka moramo priznati, da ga je avtor blagoslovil z mnogimi pristno domačimi lastnostmi; brez dvoma najde Cyrano največ hvaležnih čitateljic in bralcev, čeprav zapusti trpki okus pepela.

Splošnega dojma o Novačanovi umetnosti, izraženega pred letom, ne maram ponavljati; v resnici ni prispeval kdovekaj k razširjenju svoje definicije. Povdariti bi se dalo, da ima sočno invencijo — ako tudi bi skrbnejša obdelava katerikrat ne škodila — njegove osebe so iz kosti in krvi, ne pa teze, ki bi jih natezal po Prokrustovi postelji, hotoč jih utelesiti. V podrobnosti morda veste ali sumite, da ni tako, kakor stoji pisano pred vami, a se težko ubranite celoti, enotnemu plodu in izlivu intuicije. Iz knjige veje pomladni dih nanovo razbrzdanih njiv, vonj smoljavih smrek, le trenutkoma zapahne začinjeni haut-goût. Redko si dovoli njegov slog tak-le polet v ptičjo perspektivo: Tokrat se je odtrgal od vasi star možicelj (77) ... Jezičnih nedostatkov in morebitnih ostalih hib mogoče kdo drugi naribari.

Ant. Debeljak.

Vojska na Balkanu. Pripredila c. kr. prof. Anton Sušnik in dr. Vinko Šarabon. Založila Katoliška bukvarna v Ljubljani, 40. 13 sešitkov. Cena sešitku 40 vin.

S 13. sešitkom so zaključeni vojni dogodki do sklenjenega premirja. V uvodu sta nam pisatelja podala kratek zemljepisni in zgodovinski oris balkanskega polotoka; vanj je vpletenih nekaj narodnih spominov in zanimiv potopis Slovenca Kuripešiča iz l. 1530. Nato se vrstijo najvažnejši podatki o vojskujočih se državah in o vzrokih vojske; kar se tiče Srbije, sledita v glavnem temeljitemu poznavatelju razmer dr. J. Cvijiću, glede Bolgarije pa dr. Kleantesu Nikolaidesu, strokovnjaku v macedonskem vprašanju. Sklene se balkanska zveza in ves Balkan zažari v plamenu, ki ga skušajo pogasiti velesile, toda brez uspeha. Živo nam slikata boje posameznih držav. Črna gora začne deset dni prej kakor drugi zavezniki; Dečić, Tuzi, Bjelopolje, Berane so postaje njih uspešnih bojnih operacij. Plastičen je obširni opis bolgarskih junaških činov: lozengradska bitka, poraz turške armade pri Ljule-Burgasu in pohod proti Čataldži. Grška je poslala v boj dve armadi: epirotsko in tesalsko. Čudeže junaštva so pokazali Srbi: bitka pri Kumanovem, Srbi v Skoplju, boji okrog Prilipa in strašni poraz Turkov pri Bitolju. — Delo je pisano pregledno, temperamentno in okrašeno z mnogimi ilustracijami; glede slik bi želeli nekaj več kritične izbire. Pokrajinske slike ohranijo knjigi stalno vrednost; razne momentne skice vojnih poročevalcev so parkrat prikrojene po okusu „Interessantes Blatt“. Da se tudi ni moči ogniti mistifikacijam, kaže na pr. slika Ise Boljetinca (str. 187). Motijo nas pri tem eminentno narodnem delu predvsem razni bojni načrti z masivnim nemškimi besedilom.

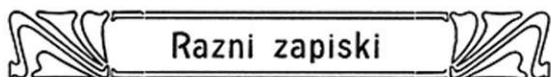
Iz navdušeno pisane vsebine naj srka naša mladina narodni ponos, samozavest in vero v lepšo bodočnost Jugoslovanstva!

P. Novak.

Izvestja društva v pospeševanje obdelovanja Ljubljanskega barja za leto 1912. Sestavil ing. chem. J. Turk, društveni tajnik in ravnatelj kmetijsko-kemijskega preskušališča za Kranjsko. S 16 podobami. Ljubljana, 1913. V. 8°. 122 str.

Za splošnim pregledom društvenega delovanja v minulem letu čitamo obširno poročilo o praktičnih poskusih v l. 1912. na podlagi uspehov; med temi so posebno zanimivi kulturni poskusi za sladkorno peso, ki so kljub slabemu kulturnemu in nezadostnemu obdelovanju zemlje ter kljub vsem vremenskim in drugim neprilikam naravnost sijajno uspeli. Barjanom se torej odpira nov vir dohodkov, zakaj pridelana visokoodstotna sladkorna pesa kaže biti sposobna za izdelovanje sladkorja. — Posebno dobrodošla pa bodo našemu kmetovalcu „Izbrana poglavja o temeljih novodobnega kmetijstva“, v katerih društveni tajnik poljudno pojasnjuje osnovne pojme iz splošne kemije. Ako bo hotela izdati naša Slovenska Matica za svoje društvenike moderno in solidno delo o kemiji, tedaj ji za to vedo ne bo težko najti temeljitega strokovnjaka in spretnega pisatelja.

—in—

† **Božidar Štifter**. Nenadoma me je pozdravil v dragi mi družbi dne 31. julija 1912 v mojem stanu s svojo gospo. Bil je to eden najmilejših posetov, kar sem jih sprejel doslej. Odhajajočemu sem dal v spomin zemljevid naše bodočnosti in spoštljivo stisnil roko beloglavemu, belobrademu starčku — Božidarju Štifterju. Odšel je nekaj dni pozneje zadnjikrat v Rusijo in letos dne 10. aprila za vedno legel v njeno materino krilo. Zlato srce — prosvetljena duša z najširšim obzorjem. Ali je s temi kratkimi besedami že opisan pokojnik? Božidar Štifter, velikan po duhu in srcu, ni dal čutiti sozemljanom svoje veličine tako, da bi bil koga ponižal, pač pa je dvigal z vsemi svojimi velikimi silami sočloveštvo in zlasti tiste kroge, ki so bili zvezani z njim: Slovenstvo in Slovanstvo. Čutil je rastočo moč poslednjega in mu pospeševal razvoj; čutil je šibkost prvega in mu skušal pomagati iz stiske. Štifter je bil med prvimi, ki so položili Družbi sv. Cirila in Metoda obrambni kamen. Par mesecev pred smrtjo je prodrl do njega sloves junaštva celovških nemških zagrizencev, ki niso privoščili našim rojakom predpustne veselice. Kot odgovor na to demonstracijo je poslal Božidar Štifter 25 K „Miru“ za narodne namene s pripombo, da v Kalugi nihče ne more verjeti, da bi bila demonstracija s pljuvanjem na dame v civiliziranem svetu mogoča. — Štifter je bil rodom iz Solčave na Štajerskem; študiral je v Celju gimnazijo (sošolca sta mu bila vladika Napotnik in odvetnik dr. K. Slanc) in v Gradcu modroslovje. Potem je odšel kot „slavjanski stipendijat“ v Petrograd. „Ušel sem duhovnej smrti, ktera mi je v domovini očitno grozila — tako je pripomnil v življenjepisu slavjanofila Pavla Mihajloviča Leontjeva sam o sebi v Letopisu Matice Slov. za leto 1876. — našel sem tu (v Rusiji) zavetje, našel neobdelane zemlje dovolj, našel vse, kar duha ne ubija, a vzbuja na delo.“ Profesuro je nastopil v Petrogradu, a izza leta 1879. nadaljeval v Kalugi. V tem priljubljenem zavičaju je ostal tudi potem, ko je s činom državnega svetnika stopil v pokoj Kot vpokojenec ni miroval, nego opravljal službo

šolskega nadzornika. — Božidar Štifter je mnogo pisal. Najprej menda v „Zori“ leta 1872: Ženske — pravosodnice, l. 1874: Dante Allighieri, l. 1877: Pisma o ruskej literaturi (pet pisem, v 3. je opisal sprejem dr. Krekove knjige „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ na Ruskem, ostala pisma so posvečena najnovejšim delom Turgenjevim — odlomek njegovega romana „Nov“ je poslovenil Štifter v „Letopisu Matice Slov. za leto 1878). V „Vestniku“ je objavil leta 1873. spis „O vlastnih imenih kmetij i posestnikov v Solčavi.“ Omeniti treba Štifterjeve korenite razprave „O tednu in dnevnih imenih“ v „Letopisu Matice Slov. za leto 1872 in 1873“. V tej kratki osmrtnici nam ni moči navesti vsega, kar je Štifter napisal. Nebroj njegovih prispevkov hranijo predali Podgornikovega „Slovanskega sveta“, kjer si je porusil ime — Božidar Tvorcov — in pisavo. — Ko smo ga imeli živega, nismo vedeli, kaj imamo. „Smrt ga je odkrila vsem in dala vsem čutiti njegovo vrednost.“ Počivaj v miru, preblagi Božidare!

P.

Medvedov nagrobnik. Odbor za zgraditev Medvedovega spomenika se obrača do pesnikovih prijateljev, znancev in do onih, ki so ga vsaj uživali po njegovih delih, s sledečo okrožnico:

Tretje leto že poteka, odkar nam je zasul prerani grob pesnika Antona Medveda. In še danes ni na njegovi gomili na pokopališču v Kamniku nagrobnika. Sam ni zapustil niti toliko, da bi se bili povsem pokrili pogrebni troški. Toda zapustil je slovenskemu narodu toliko sadov svoje duševne izvirne sile kot pesnik, da je naša dolžnost, poskrbeti mu dostojen, dasi skromen nagrobnik. Zaradi tega so sklenili njegovi intimni prijatelji, da se združijo v odbor in naprosijo prispevkov za njegov spomenik. Da bi pa spomenik ne bil neokusno in umetniško brezvredno delo, zato se je poveril načrt kiparju gosp. profesorju Peruziju v Splitu. Ta je zasnoval jako umesten klasično resen nagrobnik, kakor je bila poezija pokojnega Medveda. Spomenik predstavlja sarkofag iz sivega kraškega marmorja, v katerem je vdelen relief iz belega kamna. Na reliefu je Orfej v spremstvu dveh genijev in pastirček-pevec s piščalko, iz srede reliefa se pa dviga antični dobri pastir in Kristov monogram. V dnu spomenika, nad grobovo glavo, je lira. Skozi potrgane strune se zvija kača. Ob straneh stojita na podstavkih dve kameniti žrnvi, iz katerih kipita kot zelen okvir ob spomeniku dve cipresi. Po tem površnem opisu lahko vsak spozna, da bo spomenik sam res nekaj izvirnega in umetniškega, morda prvi takega značaja na naših pokopališčih. Delo samo po načrtu in mavčnem odlivku Peruzijevem izvrši podobar g. Pavlin v Radovljici.

Odbor vabi slavno občinstvo, da drage volje prispeva s skromnimi darovi za spomenik. Vsi prispevki naj se izvolijo pošiljati odborovemu blagajniku g. Urbanu Zupancu, Ljubljana, Križevniška ulica 8.

Uredništvo je prejelo te-le književne novosti:

- Ivan Cankar, Milan in Milena. Ljubezenska pravljica. V Ljubljani, 1913. Založil L. Schwentner. M. 8°. 149 str. Cena broš. 2 K 50 v, vez. 3 K 50 v.
- Anton Novačan, Naša vas. II. del. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani, 1913. 8°. 224 str. Broš. 3 K, vez. 4 K 50 v. (Biblioteka pisateljev sedanje dobe, III. zvezek).
- Spisi Mišjčkovega Julčka. VI. zvezek: Blago srce. Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“. V Ljubljani, 1913, 8°. 110 str. Cena 1 K 50 v, po pošti 16 v več.
- Publikacije „Slovenske Šolske Matice“ za l. 1912:
1. Flora slovenskih dežel. Ključ za določevanje cvetnic in praprotnic, ki po slovenskih deželah divje rasto ali pa se splošno goje. 1. snopič. Sestavil Julij Glowacki, uredil dr. L. Poljanec. M. 8°. 128 strani.
 2. Eliza Kukovec, Domoznanstveni pouk v ljudski šoli. Po načrtih moderne metodike. V. 8°. 81 strani.
 3. Šol. svet. prof. France Hauptmann, Posebno ukoslovje prirodoslovnega pouka. S 17. slikami (Didaktika. Obče in posebno ukoslovje. IV. del.) V. 8°. 124 + (II) strani.
 4. Pedagoški Letopis. Uredil H. Schreiner. XII. zvezek. V. 8°. 106 strani.
- Grof Lev N. Tolstoj, Ljudske pripovedke. Iz ruščine prevedel dr. Ljudevit Pivko. Maribor, 1913. 8°. 175 str. Cena broš. 2 K 40 v, vez. 3 K.
- Novi Akordi. L. Schwentner. Ljubljana 1913. Zvezek 1, 2. Veda. Gorica. Leto III., štev. 2.
- Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Let. IV. zvezek 1. in 2.
- Dr. Gv. Sajovic, Herpetologični zapiski za Kranjsko. Ljubljana. Posebni odtis iz „Carniole“ 1913. 4°. 31 str. Cena broš. 1 K 50 v.
- Izvestja Društva v pospeševanje obdelovanja Ljubljanskega barja za leto 1912. Sestavil ing. chem. J. Turk. S 16 podobami. Ljubljana, 1913. V. 8°. 122 strani.
- Poročilo „Društva za otroško varstvo in mladinsko skrb v sodnem okraju Ljubljana“ za V. upravno leto 1912. V Ljubljani, 1913. 8°. 24 str. (Str. 13—23. članek društvenega tajnika g. Fr. Milčinskega: „Sodelovanje ljudske šole z varstvenim sodiščem v brigi za zanemarjeno mladino“.)
- Vojska na Balkanu. Priredila c. kr. prof. Anton Sušnik in dr. V. Šarabon . . . Sešitek 11., 12. in 13. Cena sešitku 40 v.

Publikacije Jugoslovanske Akademije znanosti i umjetnosti :

1. Rad. Knjiga 194.

2. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Urednik dr. D. Boranić. Knjiga XVII, svezak 2.

3. Gradja za povijest književnosti hrvatske. Uredio Ivan Milčetić. Knjiga 7.

M. Murko, Die Schröpfköpfe bei den Slaven. Slav. baňa, baňka, lat. balnea. Sonderabdruck aus „Wörter und Sachen“. Band V, Heft 1. Heidelberg 1913. 4°. str. 1—42.

Dr. Leopold Lénard, Razwój historyczny gramatyki słowieńskiej. Odbitka z „Prac filologicznych“. Tom VIII, zeszyt II. V. 8°. str. 101—248.

Dr. Tad. Stan. Grabowski, Słowiański poemat na tle polskiem. (A. Żakelj-Ledinski: „Vilkovo“). W Krakowie, 1913. V. 8° 66 + (III) + 10 str.

Zofka Kvedrova: Vlada a Marja. Slunečnice, Knihova „Noviny“. Ročník třetí, svazek šestý. Nákladem Grosmana a Svobody v Praze 1913. 8°. 150 str. Cena 2 K.

Pavle Popović, Pregled srpske književnosti. Drugo izdanje. Beograd. Izdavač: Knjižara Geze Kohna, 1913. 8°. XV + 354 + (II) str.

Letopis Matice Srpske. Uredjuje Tihomir Ostojić. Godina LXXXVIII, knjiga 291. U Novom Sadu, 1913.

Boža Vesić, Krila sna. Beograd, 1913. 8°. 85 str. Cena 1·50 din.

Dr. Feliks Koneczny, Słowianoznawstwo a słowianofilstwo. Nakładem „Towarzystwa Słowiańskiego“. Kraków, 1913. 8°. 24 + 8 str. (Biblioteka słowiańska, T. I.)
